№ 161 ՇԱԲԱԹ ՅՈՒԼԻՍԻ 26

1908
ԵՐԵՍՈՒՆՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Базарная ул. д. Тамамшева № 16. Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".
Տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ
Տելեֆօն № 253.

ՇԱԲԱԹ ՅՈՒԼԻՍԻ 26 № 161

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ
(36-րդ ՏԱՐԻ)
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ
Հասցէն՝
ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ՕԳՈՍՏՈՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 5 ՌՈՒԲԼԻ
Ամսական ՄԷԿ րուբլի
Ամերիկա տարեկան . . 6 դոլլար
Եւրոպա » . . 30 ֆրանկ
Պարսկաստան » . . 10 րուբլի
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել . . . . 40 կոպ.

Կօշօրի հայոց ս. Կարապետ եկեղեցու երեցփոխուհի կոյս Հռիփսիմէ Թայիրեանցը պատիւ է համարում յայտնել ի գիտութիւն պ. պ. ծխականների և յարգելի հասարակութեան, որ առաջիկայ կիրակի օրը, ամսիս 27-ին, ս. պատարագից յետոյ ժամը 1-ին, նոյն եկեղեցում
ԼԻՆԵԼՈՒ Է
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
եկեղեցուն նիւթականապէս և բարոյապէս աջակցող
ՀԱՆԳՈՒՑԵԱԼ ԲԱՐԵՐԱՐՆԵՐԻ ԱՆՄԱՀ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ:

Հաշւապահական և Գրասենեկային
ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԵՐ
ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ ԿԻՑ
(Եօթներորդ տարի)
Կուրսերում աւանդվում են. հաշւապահութիւն, առևտրական թղթակցութիւն, առևտրական օրէնսգիտութիւն և գեղագրութիւն: Ցանկացողներին սովորեցվում է գրող մեքենայի վրա աշխատել:
Պարապմունքների սկիզբը սեպտեմբերի 15-ից 1908 թ.
Կուրսերը շարունակվում են ոչ պակաս 6 ամսից: Պարապմունքները տեղի են ունենում երեկոները, շաբաթական երեք անգամ:
ՈՒՆԿՆԴԻՐ ԿԱՐՈՂ ԵՆ ԼԻՆԵԼ ԳՐԱԳԷՏ ԱՆՁԵՐ ԵՐԿՈՒ ՍԵՌԻՑ
Ամբողջ կուրսի վճարն է 40 րուբլի
Խնդիրները—Թիֆլիսի առևտրական դպրոցի դիրեկտորի անունով—ընդունվում են դպրոցի գրասենեակում՝ առաւօտեան ժամը 10-ից մինչև 12-ը:
Դպրոցի դիրեկտոր՝ Գ. Գեխտման
առ. (ապ.) (չ. շ.) 12—2

Մամուլի տակ է և մի երկու օրից լոյս կը տեսնէ
Թիւրք
սահմանադրութիւնը
և
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԹԻՒՐՔ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ
ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ
1) Կայսերական հրովարտակը, Աբդիւլ-Համիդի պատկերով
2) Սահմանադրութիւնը, Միթհադ փաշայի պատկերով
3) Երկու խօսք «Միթհադեան սահմանադրութեան» մասին
4) Ահմէդ Րիզայի կենսագրութիւնն ու պատկերը
5) «Միութիւն և առաջադիմութիւն» կուսակցութ. ծրագիրը
6) Սաբահէդդինի կենսագրութիւնն ու պատկերը
7) «Ապակենտրոնացման և անհատական նախաձեռնութեան» կուսակ. ծրագիրը
8) Դոկտ. Աբդուլլահ Ջէվդէթի կենսագրութիւնն ու պատկերը
9) «Շուրայի Օսմանի» կուսակցութեան ծրագիրը
Կազմեց Տ. ԶԱՒԷՆ
Գինն է 20 կոպ.
Դիմել՝ Վ. Վարդանեան, Типографія «Эпоха», Гановская № 3. Միւս քաղաքներից փողի փոխարէն կարելի է ուղարկել նամակադրոշմներ:
(առ.—3) 6—1

Եմմ. Բաճ. ՆԱԶԱՐԵԱՆՑ
Լոյս տեսան
1) «Ընտիր Հատուածներ» ա. մաս—արձակ, հինգերորդ տիպ, 370 երես.
2) «Ընտ. Հատ.» Բ. մաս—բանաստեղծութիւն, երկրորդ տիպ, 416 երես.
Երկուսն էլ բարեփոխված և մեր նորագոյն գրողների երկերով հարստացրած:
Իւրաքանչիւր մասի գինն է 80 կոպ.: Գումարով գնողներին՝ 65 կոպ.: Երկու մասերը միասին՝ 1 ր. 50 կոպ.: Գումարով գնողին՝ 1 ր. 20 կ.: Յօրինողին դիմողը ճանապարհածախս չէ տալիս:
Դիմել՝ 1) МОСКВА, Свящ. Э. Назарянцъ.
2) ТИФЛИСЪ, Центральная Книжная Торговля.
3) БАКУ, Книжный магазинъ «Сотрудникъ»
(ա.) 10—1

ՕՋԱԽԻ ՇՈՒՐՋԸ

II

Վիշտ ու հոգս շատ է ամբարվել օջախի շուրջը:

Եւ տարիներ են հարկաւոր, որ քայքայված գիւղական կեանքը իր կանոնաւոր զարգացման շաւիղի վրա դրվի:

Մենք հարց ու փորձեր արինք Թիւրքահայ պանդուխտներից, որոնք նորերս եկել են երկրի մէջ: Նրանք նկարագրում են տխրող դրութիւնը մռայլ գոյներով:

— Մեր հողի սահմանները փոքրացել են,—գանգատվում էր մէկը:—Մեզնից ոչ ոք չէր համարձակվում բողոքել հարևան քիւրդերի բռնութիւնների դէմ և սարսափած էինք սեղմվել ու կուչ գալ, թողնելով մեր հողերի մի մասը նրանց ձեռքին:

— Մենք տալիս ենք մասնաւոր տուրքեր մերձակայ բէգերին,—գանգատվում էր մի ուրիշը,—մինչդեռ հողը ամենևին բէգական չէ:

— Մեր գիւղի համփաներ շատ նեղ վիճակի մէջ են գցել խեղճերիս,—գանգատվում էր երրորդը:—Մեր հարազատները մեզ նեղում են նոյնպէս անգութ ու անխնայ կերպով:

— Մենք ահ ու դողի մէջ էինք մշտական կասկածից, խուզարկութիւններից, տուգանքներից և բանտարկութիւնից,—աւելացնում էր չորրորդը:

— Մենք այլևս անկարող ենք տանել այն տուրքերը և հարկերը, որոնք պահանջվում են ժողովրդից,—գանգատվում էր հինգերորդը:—Պահանջում են հինը և նորը, անում են անսպառելի պահանջներ, իսկ ով կարող էր յանդգնել բողոքելու մասին:

Մենք չենք խօսում այլևս այնպիսի գանգատների մասին, որոնք վերաբերում են դպրոցների, արհեստանոցների, տնտեսական բարւոքումների և գանազան կուլտուրական հիմնարկութիւնների ու կազմակերպութիւնների բացակայութեանը, որովհետև դժոխային արհաւիրքների մէջ մարդիկ նախ և առաջ անխուսափելի և անհրաժեշտ պահանջներին էին տալիս առաջնակարգ նշանակութիւն և միայն այժմ այդ կուլտուրական պահանջները հանդէս կը գան իրանց բոլոր ույժով և ստիպողականութեամբ:

Թիւրքահայ պանդուխտների առաջ, որոնք կը վերադառնան հայրենիք, պարտականութիւն է հանդէս գալիս լուծել բոլոր դիզված խնդիրները, վերականգնել քայքայված տնտեսութիւնը և շաւիղներ բանալ նոր բարւոքումների համար:

Հասարակական կեանքը, որ խեղդված էր արհաւիրքի տարիներում, պէտք է արթնանայ և առաջ մղէ մի շարք էական և կարևոր խնդիրներ, որոնք կարօտ են յուրջ ուսումնասիրութեան և մշակութեան:

Մենք, հրաւէր կարդալով Թիւրքահայ մեր եղբայրներին խտանալու օջախի շուրջը և ձեռնարկելու վերանորոգչական ու կուլտուրական գործունէութեան, շատ կը ցանկայինք, որ նրանք զգային րոպէների լըջութիւնը և, խուսափելով անբովանդակ փրազների և դատարկ ճառամաբանութիւնների հեղեղներից, նուիրէին իրանց ժամանակն ու եռանդը երկրի վերածնութեան հիմնաւոր աշխատանքին, նպաստելով էական և ընդարձակ կուլտուրական և քաղաքացիական նպատակների իրագործութեան:

Ա. Քալանթար

ԹԻՒՐՔԻԱՆ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՇԵՄՔԻՆ

—

Թիւրքական բանտերում գտնվող քաղաքական կալանաւորների թիւը հասնում է 80,000-ի: Ամնիստիան իրագործվում է փոքր առ փոքր: Ստամբոլի կենտրոնական բանտում, ուր պահվում են 1200 կալանաւորներ, բրէական յանցաւորները թոյլ չը տուին ազատելու 55 ադմինիստրատիվ կարգով կալանաւորվածներին:

—

Պահպանողական «Standard» թերթը երկիւղ է յայտնում, որ մի գուցէ Թիւրքական անցքերը բռնկող նիւթ ծառայեն Եգիպտոսի, Հնդկաստանի և Աւղանստանի համար: «Daily News» արմատական թերթը նկատում է, որ Եգիպտոսում և Հնդկաստանում ներկայացուցչական հաստատութիւն հրաւիրելն անխուսափելի է դառնում: Լրագիրը այդ փաստը ասում է մեծ բաւականութեամբ:

—

Կ. Պօլիս, 24 յուլիսի

Երէկ շէյխ-իւլ-իսլամը սուլթանի մօտ էր զեկուցումով գործի դրութեան մասին: Շէյխ-իւլ-իսլամը յայտնեց, որ չէ կարող մի կաբինէտում մնալ մեծ-վէզիրի հետ, որը, չը նայելով իր հաւատարմութեանը, խախտում է սահմանադրութեան երդումը: Երեկոյեան մեծ-վէզիրը յանձնեց մինիստրութեան կողմից հրաժարականի խնդիրը, պատճառ բերելով վերջին խատտ-հիմայունը, որը հասարակական կարծիքի դժգոհութիւնը յարուցեց: Սուլթանը կէս գիշերից յետոյ ընդունեց հրաժարականը: Շէյխ-իւլ-իսլամը և նախկին մեծ-վէզիր Քեամիլ-փաշան մասնակցում են խորհրդակցութիւններին նոր մինիստրութիւն կազմելու մասին:

(«Հ. Գ.»)

—

Կ. Պօլիս, 24 յուլիսի

Գիշերը կալանաւորվեցին ներքին գործերի և ծովային մինիստրը, Պէրայի նահանգապետ գեներալ Րիզա, սենեկապետ Բաղիր և սուլթանի ատադաչի Աբդուլլահ: Այդ կալանաւորութիւնները վերագրում են երիտասարդ թիւրքերի կոմիտէի ճնշմանը:

Մեծ-վէզիր նշանակված է Քեամիլ-փաշան, առանց պորտֆէլի նախկին մինիստրը: Երիտասարդ թիւրքերի կոմիտէի թեկնածուներն էին մեծ-վէզիրի պաշտօնի համար ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստր Հակկը-բէյը կամ մակեդոնական գեներալ-նահանգապետ Հիլմի-փաշան:

(«Հ. Գ.»)

—

Անցեալ կիրակի երեկոյեան սուլթանը ներկայ էր Եըլդըզի թատրոնում տրվող ներկայացմանը: Վիէննայի «Die Zeit» լրագրի ասելով, սուլթանը նկատել է իր մերձաւորներին. «30 տարի ես գերութեան մէջ էի: Այժմ ես ազատութիւն տուի ոչ միայն ժողովրդին, այլ և ինձ»:

—

Զանազան ազգութիւնների պատկանող հրոսակախմբերը ցրվում են իրանց տները: Սալոնիկից հաղորդում են, որ այնտեղ ամենայն օր Մակեդոնիայի այլ և այլ տեղերից գալիս են նախկին հրոսակները: Լուր է պտտում, որ բուլղարական հրոսակախմբերի կազմակերպիչ յայտնի Սանդանսկին, որի գլխի համար դեռ ևս մօտիկ ժամանակներս մեծ պարգև էր խոստացվում, արձակեց իր խումբը և եկաւ ներկայացաւ Թիւրք իշխանութեանը Սալոնիկում: Նրա մուտքը քաղաքի մէջ հանդիսաւոր բնաւորութիւն էր կրում: Երիտասարդ թիւրքերը դիմաւորեցին Սանդանսկուն մեծ շուքով:

—

Կ. Պօլսում ազգային հանգանակութիւն է սկսված պարլամենտի նոր շէնութիւն կառուցանելու համար:

—

Սուլթանը ցանկութիւն է յայտնել վերացնելու հարեմը: Արքայազունների համար այսուհետև կին պիտի ուզեն եւրոպական արքայական տան դուստրերից, որոնց իրաւունք կը վերապահվի պահել իրանց կրօնը:

—

Թիւրքական մամուլը յիշում է այն օրերը, երբ ցենզուրան արգելում էր

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

—

Լօնդօն, 25 յուլիս (Ն. տ.)

Այսօր մեծ օր էր մեզ՝ Լօնդօն ապրողներուս համար: Գոնէ անհատապէս խօսելով, իմ մասին այսքանը կրնամ ըսել իբրև հայ: Առաւօտեան օրաթերթերէն իւրաքանչիւրը առնուազն երկու սիւնակ թղթակցութիւն կը պարունակէր Մօնաստիրէն, Սալօնիկէն, Կ. Պօլսէն և այլ համանման անկիւններէ հասնող հեռագիրներով, որով կատարեալ յեղափոխութիւն կաւետէին Թիւրքիոյ մէջ երիտասարդ-Թիւրքերու կողմէ, աւելցնելով թէ շարք մը տեղեր արդէն սահմանադրական կառավարութիւն է հաստատուած, Թիւրքեր զիրար կողջունեն ազատութեան խօսքերով և յաճախակի «Մարսէյլէզ» ածել կուտան զինուորական նուագախումբերուն... Այս բոլորը շատ լաւ: Դեռ աւելին ևս կը հաւատանք մենք, և տարակոյս չունինք որ աւելին ալ պիտի լսենք տակաւին: Բայց դրամային ապօթէօզը կը բարձրանար այս բոլորին ետև՝ յանձին սուլթան Աբդիւլ Համիդի 1876-ի վերաշնորհած սահմանադրութեան աւետման, և այս վսեմ նախաձեռնութեան լուրն էր, որ ողողեց Լօնդօնի օրական մամուլը ժողովրդական խաւերուն մէջ, իւրաքանչիւրը անխտիր կցելով խմբագրական մը պատմական այս մեծ քայլի մասին:

Եւ միամիտ անգլիացիներ ինչ որ թղթի մը վրայ տպագրուած է՝ իբրև իրականութիւն ընդունելով խանդավառուեցան, որ վերջապէս նախապատմական ոճիրներով ապականուած ուրիշ ճիւաղ մըն ալ տեղի տուաւ լուսաւորութեան և բարենորոգման պահանջին և երկու-երեք զօրավարի և սպայի սպանութեամբ վաղը Թիւրքիան ալ պիտի իրենց պէս պարլամենտ մը ունենայ: Նոյն վաճառականական աշխարհն իսկ հետաքրքրուած էր այդ լուրով:

— Լա՛ւ, ուրախ եմ, որ դուք ալ այսուհետև պարլամենտ մը պիտի ունենաք և այլ ևս կոտորածներ չպիտի ըլլան,—ըսաւ բանքայի մը տեսուչը, որու հետ գործի մը մասին կը խօսէի, և երբ իմ անտարբերութիւնս տեսաւ, զարմացաւ թէ չեմ խանդավառուիր:

Քիչ մը վերջը ուրիշի մը հանդիպեցայ ու ան աւելի զուարթ էր,

— Ալ հոս չես մնար, այնպէս չէ՞,—հարցուց ինծի:—Հիմա վախնալու հարկ չը կայ:—Ու խնդրին աւելի քաղաքական կողմին դառնալով—դուք քրիստոնեաներդ ալ պիտի օգտուիք պարլամենտէն կամ իրաւունք պիտի ունենաք հոն մտնելու,—աւելցուց միամտօրէն:

Երրորդ մը, աւելի վստահ քան նախորդը, ծանօթ՝ ակամայ աքսորական մը ըլլալուս այս երկիրը, ճանապարհորդութեանս թուականը ուզեց իմանալ և թելադրեց, որ կանուխէն վերադառնամ հայրենիք և, եթէ տեղ մը կայ քրիստոնէից ալ պարլամենտ մտնելու, պատեհութենէն օգտուիմ...

Համեստօրէն պատասխանեցի թէ՝ եթէ նոյն այդ առանձնաշնորհումն ալ տրուի, ոչ միայն տարիքիս չափազանց փոքրութեան պատճառով անընդունելի եմ յիշեալ պատուին, այլ և անկար ուրիշ շատ մը տեսակէտներով:

Ասանկ միամիտ մարդիկ կան Լօնդօնի նման քաղաքի մը մէջ իսկ, հակառակ որ իւրաքանչիւր օրաթերթի խմբագրական բացարձակ սկեպտիկութիւն կը յայտնէ:

—

Սուլթանի այս նոր կատակերգութիւնը առաջին փորձը չէ: Նախ հռչակուեցաւ այդ 1876 թ. նոյեմբերին և Միդհատի համբաւոր պարլամէնտը խմբուեցաւ յիշեալ տարուայ դեկտ. 25-ին, որ Աբդիւլ խաւհմութիւն համարելով, անմիջապէս յետաձգեց և այնուհետև երկու անգամ խոստացաւ վերստին հաստատել, 1878 ին և 1880-ին, բայց երկու անգամն ալ միայն խոստում մնացին:

1876 թ. շնորհուած սահմանադրութեան կարգերը սոյն տողերը գրած պահուս աչքի առաջ ունիմ և կրնամ անծանօթներն ալ վստահեցնել թէ՝ անգլիական սահմանադրական կարգերն իսկ կը նսեմացնեն՝ առանց... թղթի վրայ... Ազատութիւն անհատի, ինչքի, մամուլի, խօսքի, հաւասարութիւն օրէնքի առանց ցեղային խտրութեան, մասնակցութիւն օրէնսդրական գործոց բոլոր հպատակ ազգութեանց անխտիր, և այլն և այլն...

Եթէ յիշեմ որ անգլիական մամուլը, առանց բացառութեան, ծիծաղի նիւթ դարձուցած է սուլթանի ներկայ խայտառակ վարմունքը, չեմ կարծեր թէ իրաւացի խօսած կըլլամ, որովհետև «Times»-ի նման թերթ մը խանդավառութիւն կը յայտնէ երիտասարդ Թիւրքերուն այս «անարիւն յեղափոխութեան» վրայ և մեծամեծ ակընկալութիւններ կը գուշակէ: Որ այս շարժումը յառաջ եկաւ խիստ խաղաղ ու անսպասելի կերպով, սառը վրայ տարակոյս անգամ չկայ: «Times»-ի Սալօնիկի և Մօնաստիրի թղթակիցը կը գովէ այն կատարեալ կարգապահութիւնը՝ որ կը տիրէ երիտասարդ Թիւրք պրօպագանդիստներու մէջ՝ և այսպիսի կանոնաւոր յուզման մը յայտնութիւնը միակը կը նկատէ իր տեսակին մէջ:

Այսու հանդերձ, կան բազմաթիւ թերթեր, որոնց դիտողութիւններն ու հաւատքը խառն է յոյսով ու թերահաւատութիւններով: Ասոնց կարգին են շարք մը նշանաւոր օրաթերթեր, ինչպէս «Daily Telegraph», «Standard», «Daily News», «Leader», «Chronicle» և այլն:

«Daily News» «Արագ յաղթանակ մը» խմբագրականով կը գրէ. «Երկրորդ օսմանեան պարլամէնտը նախորդէն աւելի խոստմնալից հանգամանքներու ներքև կը բացուի. 1876-ին Աբդիւլ Համիդ երկու նպատակ ունէր աչքի առաջ՝ սահմանադրութիւն շնորհած պահուն: Կուզէր խոյս տալ եւրոպական բարենորոգման ծրագրէն՝ որով Բուլգարիոյ ինքնավարութիւն տալ կը բաղձային: Իր գահը պարտաւորուած էր գնել՝ Միդհատ փաշայի և անոր ազատական բարեկամաց պայմաններն ընդունելով: Այսօր ալ, անշուշտ, 32 տարի առաջուան չափ կեղծ է: Բայց կը վախնայ, ու վախը, որքան որ տևէ, ընդունակ է տեսակ մը ակամայ անկեղծութիւն յառաջ բերել: 1876-ին իր խօսքը պահելու մղող ույժ մը չկար եւրոյն: Այսօրուայ երիտասարդ-Թիւրքերը զինուորներ չէին: Անոնք կէս ուսած օֆիցէրներու ակումբ մըն էին: Ժողովրդական ամբոխը նուազ բողոքներ ունէր այն ատեն. արևմտեան դասախարակութիւնը

լրագիրներին տպագրել հեռագիրներ Պորտուգալիայի թագաւորի սպանութեան մասին և երբ լրագիրները գրում էին, որ Պորտուգալիայի թագաւորը իր որդու հետ միասին մեռան դժբաղդ դէպքից: Պարսկաստանին սահմանադրութիւն շնորհելու առիթով մամուլին արգելված էր խօսել, մինչդեռ մէջլիսը քանդելու և պատգամաւորներին պատժելու մասին ցենզուրան առանձնապէս հրաւիրում էր մամուլի ուշադրութիւնը:

—

Յուլիսի 15-ին տեղի է ունեցել փաստաբանների և բժիշկների ցոյցը:

—

Միտրօվիցում երիտասարդ-Թիւրքերի կօմիտէտը մահվան պատժի է ենթարկել մի մահմեդականի, որը երկու օր առաջ սպանել էր քրիստոնեաներից մէկին: Պատիժը անմիջապէս ի կատար է ածված:

—

Պարիզ, 24 յուլիսի

Օսմանեան «Դիւրջի» լիգային, որը Թիւրքական գաղթականութեան կողմից ուղերձ մատուցեց ի պատիւ Ֆրանսիայի, Կլէմանսօն կառավարութեան անունից համակրութիւն յայտնեց Թիւրքիայի նոր ռէժիմին և ասաց, որ Թիւրքիան կարող է յոյս կապել Ֆրանսիայի բարոյական աջակցութեան վրա: («Հ. Գ.»)

—

Բեռլին, 24 յուլիսի

Անգլիական կառավարութիւնը հաղորդեց գերմանական կառավարութեան, որ ինքն դիտաւորութիւն չունի սպասել գործերի գրութեան զարգացման Մակեդօնիայում, այդ պատճառով հերթից հանում է իր առաջարկութիւնը շարժուն զօրաբաժնի մասին: Դրա մասին հաղորդված է բոլոր պետութիւններին: Այստեղ նոյն բանն է սպասվում մերձակայ ապագայում և Ռուսաստանի կողմից: («Հ. Գ.»)

—

Վիէննայի «Zeit» լրագրին հեռագրում են Կ. Պօլսից. «Երիտասարդ Թիւրքերը երկիւղ են կրում ռուսական ինտրիգներից (?!): Նրանք պահանջում են, որ սուլթանի պալատական պահակախումբը կազմվի մակեդօնական զօրքերից»:

—

Կ. Պօլիս, 24 յուլիսի

Սովորական հանդիսաւորութեամբ Բ. Դուռը բերված հրովարտակով Քեամիլ-փաշային յանձնարարվում է մինիստրութիւն կազմել. միևնոյն ժամանակ յայտարարված է, որ նախկին շէյխիւլ-իսլամ Ջէմալ-էդդինը, որը նոյնպէս հրաժարական էր տուել, մնում է իր պաշտօնի մէջ: Մեծ-վէզիրին է նշանակում բոլոր մինիստրներին, չը բաց առնելով զինւորական և ծովային մինիստրներին. դրանով զիջում է արված երիտասարդ-Թիւրքերին: Հրովարտակով նոյնպէս պարտաւորութիւն է դրվում Քեամիլ փաշայի վրա աշխատել երկրի առաջադիմութիւնը ամուր հիմքերի վրա դնելու համար: Վաղը կը հրատարակվի նոր մինիստրների ցուցակը:

Անգլիական դեսպան Լօուտէր յանձնեց իր հաւատարմագիրերը սուլթանին: Երլդըզ-Քեօշկից նա գնաց Բ. Դուռը, ուր այցելութիւն գործեց նոր մեծ-վէզիրին: Ամբոխը ուղեկցում էր նրան «կեցցէ Անգլիան, կեցցէ ազատութիւնը» աղաղակներով:

—

Սուլթան Համիդի հրաժարականի լուրեր. —Սուլթանի գահից հրաժարվելու լուրերը չեն արդարանում. «Neue Freie Presse»-ի աշխատակցի հետ զրուցելու ժամանակ Թիւրքական գործերի լաւատեղեակ մի անձ յայտնել է, որ այժմ, ժողովրդին սահմանադրութիւն շնորհելուց յետոյ, սուլթան Աբդիւլ-Համիդը այլ ևս պատճառ չունի երկիւղ կրելու, որովհետև նա հիմք չունի կասկածելու երիտասարդ Թիւրքերի կուսակցութեան լօյալութեան վրա:

Ինչ վերաբերում է Թիւրքիայի գահաժառանգութեան խնդրին, այդ պէտք է լուծի պարլամենտը: Շատ հաւանական է, որ Թիւրքիայի գահաժառանգութեան կարգը այժմ կը փոխվի, համաձայնեցնելով նրան այն սիստեմին, որը ընդունված է եւրոպական միապետական պետութիւնների մէջ:

Այդպիսով, Թիւրքական գահը ժառանգելու համար սուլթան Համիդի մահից կամ հրաժարականից յետոյ առաջին թեկնածուն կը լինի նրա աւագ որդի Մեհեմմեդ Սելիմ-էֆենդին: Սակայն նա հեղինակութիւն չէ վայելում Թիւրքիայում և, եթէ գահաժառանգութեան հարցը յանձնվելու լինի պարլամենտի քննութեան, հաւանօրէն Աբդիւլ-Համիդի յաջորդ կը նշանակվի նրա կրտսեր եղբայր Րէշադը:

—

Ակամայ տրված սահմանադրութիւնը.—Հիմնվելով այն չոր ու գործնական տոնի վրա, որով յայտարարվեց Թիւրքիայում սահմանադրութեան վերածնվելը, «Neue Freie Presse» լրագիրը եզրակացնում է, որ այդ սահմանադրութիւնը սուլթանը տուել է իր կամքի հակառակ:

Վիէննայի լրագրի յայտնած այդ մտքին համակարծիք է նաև «Politische Corresp.»: Մի անձ, որ մօտիկ կերպով ծանօթ է սահմանադրութեան նախօրեակի հանգամանքներին, ասում է, որ սահմանադրութիւնը վերականգնելու նախաձեռնութիւնը ամենևին չէ պատկանում Սաիդ-փաշային: Այդ միտքը յայտնել է նաև Սաիդ-փաշայի նախորդը՝ Ֆէրիդ փաշան, որի համար և նա պաշտօնազուրկ եղաւ:

Միևնոյն ժամանակ ծառայութիւնից հրաժարեցրած զինւորական մինիստր Րիզա-փաշան ևս մատնացոյց է արել սահմանադրութեան վրա, իբրև միակ փրկարար միջոցը վերջին ժամանակների կրիզիսում: Բայց սուլթանը լսել անգամ չուզեց սահմանադրութեան մասին և իրար ետևից հեռացնում էր իրան անհաճոյ խորհրդատուներին: Սաիդ-փաշայի վրա կանգ առաւ նա այն պատճառով, որ յոյս էր դրել նրա իմաստուն փորձառութեան վրա, որը մի ելք կը գտնէր այդ դրութիւնից դուրս գալու, առանց խզելու իր կապերը հին հիմունքներից: Սակայն Սաիդ փաշան իսկոյն եթ հասկացաւ շարժումի սպառնալից և լուրջ բնաւորութիւնից, որ այժմ հարկ չը կայ մտածել անգամ շարժումը խաղաղացնելու մասին, զանց առնելով սահմանադրութիւնը: Հիլմի փաշայի վերջին զեկուցումից, որտեղ յիշված էին երրորդ զօրաբանակի առաջադրած պահանջները, Կ. Պօլսում հասկացան, որ ուշացնել այդ պահանջների իրագործումը անկարելի է: Լրագիրը առաջ է բերում Հիլմի-փաշայի հետևեալ հեռագրական զեկուցումը. «Զօրքը պահանջում է անյապաղ սահմանադրութիւն մտցնել: Եթէ սահմանադրութիւնը կայսրութեան բոլոր մասերում չի յայտարարվի մինչև յուլիսի 13 ը, այն ժամանակ երրորդ զօրաբանակը կը գայ Կ. Պօլսի վըրա. Նրան կը յարեն երկրորդ (Ադրիանուպոլսի), չորրորդ (Երզնկայի) և հինգերորդ (Դամասկոսի) զօրաբանակները»:

Այդպիսի պայմաններում սուլթանի տրւած սահմանադրութիւնը, «Neue Freie Presse» լրագրի կարծիքով, չէ կարող խաղաղեցնել մտքերը: Բալկանեան Թերակղզու վրա վտանգը ոչ միայն չէ վերացված, այլ և աւելի ևս սպառնալից դարձաւ: Այս թէ ինչու,—եզրակացնում է լրագիրը,—եթէ պետութիւնները առ այժմ ստիպված են սպասողական դիրք բռնել, այնուամենայնիւ մի րօպէ անգամ չեն կարող աչքից թողնել դրութեան լրջութիւնը և պարտաւոր են արթուն կերպով հսկել:

—

Թիւրքական զօրքի վերակազմութիւնը. — «Petit Parisien» լրագրի Կ. Պօլսի թղթակցի ասելով սուլթանը մտադիր է արմատական բարենորոգութիւն մտցնել իր զօրքերի մէջ:

Եթէ հաւատանք թղթակցին, այդ բարենորոգութիւնների իրագործումը կը յանձնվի դարձեալ նոյն գերմանական գեներալ Գօլցին, որի մասին վերջին ժամանակներս այնչափ շատ խօսում էին: Գերմանական այդ գեներալը պէտք է մտցնէ նոր ռէժիմ զօրքի մէջ, հեռացնելով բոլոր հին պահպանողականներին և փոխարինելով նրանց նոր, երիտասարդ ույժերով:

—

Կանայք թիւրքական ազատագրական շարժման մէջ. — Արտասահմանեան թերթերը դարձնում են իրանց ուշադրութիւնը այն դերքի վրա, որ բռնել են Թիւրք կանայք ազատագրական շարժման մէջ:

Նրանք միանգամից թօթափեցին իրանց ճնշող կարգերը և ազատութեան յայտարարումի նշանաւոր օրը փողոց դուրս եկան բաց դէմքերով: Նրանցից շատերը համարձակ կերպով զբօսնում էին տղամարդկանց հետ թևանցուկ արած: Մի քանիսը նոյնիսկ հրապարակային ճառախօսներ դուրս եկան, և Թիւրք կնոջ առաջին ազատ խօսքից վրձնուած: «Ազատութիւն, հաւասարութիւն և եղբայրութիւն» ռազմակոչ խօսքերը չեն հեռանում ազատագրական շարժմանը յարած Թիւրքական կանանց շրթունքներից: Նրանք դեռ ևս չեն համարձակվում խօսել իրանց իրաւահաւասարութեան մասին, նախքան իրաւունքը իր սրբագործումը չի ստանայ Թիւրքիայի ուժեղ սեռի մէջ. սակայն կասկածից դուրս է,—ասում է «Zeit» լրագիրը,—որ ապագայում Թիւրքական կնոջ դերը ժողովրդի ազատագրութեան գործում ամենախոշոր դերերից մէկը կը լինի:

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Թաւրիզից հաղորդում են մեզ, որ այնտեղ կառավարութեան կարգադրութեամբ արգելվում է բնակիչներին զէնք պահել:

—

Բեռլին, 24 յուլիսի

«Deus. Kabelchaft» լրագրին հեռագրում են Կայիրէից, որ ռէֆօրմների կուսակցութիւնը, Ալի-Եուսուֆի ղեկավարութեամբ, պահանջում է խէդիվից սահմանադրութիւն շնորհել Եգիպտոսին: («Հ. Գ.»)

—

Թէ որքան ակնթարթ հետևում են գերմանացիները Փոքր Ասիայի տնտեսական զարգացման, չը մոռանալով իրանց շահերը, հետևում է այս փոքր օրինակից:

«Торгово Пр. Газета»-ն, օգտվելով յայտնի արդիւնաբերական գործիչ կոմս Բժիչչիվսկու յօդուածից, զետեղված լեհական «Առևտրական Լրագրում», մատնանիշ է անում գերմանացիների պսակված ջանքերը բամբակագործութեան վերաբերեալ: 1905—6 և 1906—7 թւերին գերմանացիք արտահանել են Փոքր-Ասիայից նշանաւոր քանակութեամբ բամբակ, գրեթէ հաւասար մեր Անդրկովկասի արդիւնաբերութեան չափին՝ 688,350 պուդ: Միայն 1904 թւին են գերմանացիները հիմնել «Գերմանական փոքրասիական բամբակի ընկերութիւնը», որը պլանտացիաներ է ձգել Կիլիկիայի Ադանայի վիլայէթում: Ընկերութեան առաջ կար մի արգելք, որ վերջ ի վերջոյ վերացվեց. դա նպատակայարմար սերմացուի հարցն էր: Ընկերութիւնը երկար փորձերից յետոյ սերմացու բերել տուեց Թուրքեստանից (Ֆերգանայից), որը միանգամայն գոհացուցիչ արդիւնքներ տուեց:

ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՀՆԱՐԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

—

Բոլոր երկիրների առաջադիմական մամուլը մի չը տեսնված համերաշխութեամբ ընդգծեց փաղիշահի երկրում սահմանադրական կարգեր մտցնելու փաստը, բայց և միևնոյն ժամանակ կասկած յայտնեց թիւրքական ազատագրական շարժման դեմօկրատիկական ձգտումների մասին, նկատելով որ այդ շարժումը շօվինիստական բնաւորութեան շատ փայլուն կնիք է կրում: Իր ժամանակին մենք ընդգծել ենք երիտասարդ-Թիւրքերի շարժման այդպիսի արագ աջողութեան պատճառները բանակի և Թիւրք հասարակութեան ընդարձակ խաւերի մէջ. այդ շարժումը երբեք դեմօկրատական բնաւորութիւն չունէր, այլ շատ աւելի զուտ մուսուլմանական, ազգային շարժում էր:

Ներկայումս ազատագրական շարժման գլուխ կանգնած քաղաքական կուսակցութեան նշանաբանը՝ «Օսմանեան կայսրութիւնը օսմանեանների համար» պարզ ու բնորոշ կերպով է պատկերացնում ազգայնական կուսակցութիւնների յետագայ ձգտումները:

Հէնց դրանով է իսկապէս բացատրվում այն, որ փաղիշահը շատ շուտով համաձայնեց վերականգնել 1876 թւականի սահմանադրութիւնը, մի բան, որ և պահանջում էր «առաջադիմութեան և համերաշխութեան օսմանեան կուսակցութիւնը»:

Սուլթանը իր դէմ կանգնած տեսաւ ոչ թէ մի սպառնական, դեմօկրատականապէս տրամադրված ժողովրդային մասսա, որը իր պահանջների մէջ կարող էր ծայրայեղութեան հասնել, այլ ընդհակառակը նրան այնպիսի պահանջներ ներկայացրին, որոնց ժողովուրդը ձգտում էր դեռ 30 տարի առաջ...

1876 թւականի սահմանադրութիւնը վերականգնելով, Աբդիւլ-Համիդ սուլթանը մէկ անգամից երկու նպատակների հասաւ. մի կողմից նա երկար ժամանակով կանգնեցրեց յեղափոխական շարժումը, որ վերջին ժամանակներում սկսել էր սպառնացող չափեր ընդունել կառավարութեան համար, իսկ միւս կողմից, քաղաքական բեմի վրա քաշելով Թիւրք հասարակութեան ազգայնականապէս տրամադրված խաւերին, նա փակում է եւրոպական պետութիւնների Թիւրքական գործերին միջամտելու ճանապարհը:

Ես ի նկատի ունեմ մակեդօնական խնդիրը, որ այս օրերս պէտք է որոշում ստանար:

Սալօնիկից Վիէննա հաղորդում են, թէ երիտասարդ-Թիւրքերի շարժման ղեկավարները պահանջեցին Ռուսաստանի և Աւստրիայի քաղաքացիական ագենտներից, որ մրանք անյապաղ թողնեն Մակեդօնիան:

«Neue Freie Presse» թերթի Սալօնիկի թղթակիցը համարեա թէ նոյն բանն է հաղորդում. «Ռուսաստանի և Աւստրիայի քաղաքացիական ագենտները երիտասարդ-Թիւրքերի կուսակցութեան գլխաւոր կօմիտէտից առաջարկութիւն են ստացել կարճ ժամանակի ընթացքում թողնել Մակեդօնիան»:

Այսպիսով «Թիւրք հոկտեմբերեանները» իրանց քաղաքական գործունէութեան հէնց առաջին քայլերում մի շատ կոպիտ սխալ գործեցին և ձգտում են ամենահետևանդատ հարցը իրանց «տնային միջոցով» լուծել:

Եթէ այդ լուրը ճշտվի, եթէ միայն յիրաւի երիտասարդ-Թիւրքերը այդպիսի պահանջներ կանեն Ռուսաստանի, Անգլիայի և Աւստրիայի քաղաքացիական ագենտներից, այն ժամանակ Անգլիայի և Ռուսաստանի միջամտութիւնը Թիւրքական գործերի մէջ, յանուն չարաբաստիկ մակեդօնական հարցի լուծման, անխուսափելի կը լինի:

Բայց դրանից, այդպիսի յանդուգն յայտարարութիւնը «առաջադիմութեան և համերաշխութեան կուսակցութեան» կողմից միանգամայն հակասում է նրանց նախկին հաւաստիացումներին այն մասին, թէ Թիւրք կայսրութեան մէջ ապրող բոլոր ազգութիւնները պէտք է խաղաղ և համերաշխ ապրեն միմեանց հետ:

Չէ՞ որ Աւստրիայի և Ռուսաստանի քաղաքացիական ագենտները Սալօնիկում գտնվում են բոլոր մեծ պետութիւնների համաձայնութեամբ, ինչպէս և Աբդիւլ-Համիդ սուլթանի թոյլտւութեամբ:

Երիտասարդ Թիւրքերի շարժման ղեկավարները ոչ մի իրաւունք չունեն պահանջելու, որ քաղաքացիական ագենտները հեռանան:

Երիտասարդ-Թիւրքերի գոռոզ վարմունքը կարող է միայն նոր քաղաքական բարդութիւնների պատճառ դառնալ և մինչև իսկ «casusbelli» ծառայել:

Սահմանադրական Թիւրքիան իր գոյութեան հէնց առաջին քայլերում շատ սահուն ճանապարհի վրա է կանգնած և բացարձակ սպառնական դիրք է ընդունում Թիւրքիայի գործերով շահագրգռված պետութիւնների և օսմանեան կայսրութեան մէջ բնակվող քրիստոնեայ ազգութիւնների վերաբերեալ:

(«Р. У.») Առաքել Դերվիշ

ՍՈՒԼԹԱՆ ԱԲԴԻՒԼ-ՀԱՄԻԴԸ ԵՒ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

—

Հեռագիրներից արդէն յայտնի է, որ սուլթան Աբդիւլ-Համիդը յուլիսի 9-ին թէ 10-ին Թիւրքիային սահմանադրութիւն է շնորհել:

Սուլթան Աբդիւլ-Համիդը իր պետութեան մէջ սահմանադրութիւն մտցնելով ի՞նչ է կամեցել անել, արդեօք ազատվե՞լ եւրոպական պետութիւնների խնամակալութիւնից, նրանց տեղի-անտեղի միջամտութիւններից՝ ցոյցերից, սպառնալիքներից, դիմումներից, խորհուրդներից: Բաւական է համարում՝ որքան ինքը անուանական պետ եղաւ Թիւրքիայի համար, այլ իսկական կառավարողները եղել են՝ երբեմն Անգլիան, երբեմն Ռուսաստանը և այժմ էլ Գերմանիան: Զանձրացե՞լ է, արդեօք ամեն մի չնչին բանի համար այս կամ այն պետութեան պաշտպանութիւնը որոնելով: Հասկացե՞լ այն վնասը կամ չարիքը, որ այս կամ այն պետութեան խորհրդով ջարդեր սարքելով՝ պատճառ դարձաւ իր երկիրների մեծ մասի անջատվելուն և անկախ փոքր պետութիւններ կազմվելուն, որ իր երկրի առևտրի, արդիւնաբերութեան և երկաթուղիների կառուցման գործը գտնվում է օ-

---

նուազ սփռուած էր. բանակը անտարբեր էր: Աբդիւլ այսօր բարեկարգիչներուն հետ այնքան թեթևօրէն չի կրնար վարուիլ՝ ինչպէս այն ատեն: Ալեքսանդրեան, բազմաթիւ դժուարութիւններ կան նոր շարժման մէջ: Պարիզի երիտասարդ-Թիւրքերը սուլթանին հեռացումը իրենց առաջին պահանջը գրին, և անոնք խելացի էին: Քանի թագաւորէ ան, ինտրիգներ պիտի սարքէ: Պիտի ջանայ զինւորները դրամով և տիտղոսներով գնել: Ցեղային և կրօնական նախանձներ պիտի յարուցանէ: Կրնայ ֆանատիկոս յետադարձ մը վերանորոգել՝ կոտորածներու հին քաղաքականութեամբ... Շատ բան կախում ունի եւրոպական, և նամանաւանդ, անգլիական գործունէութենէն: Թիւրքերը գիտեն թէ մենք երբեք, Գերմանիոյ նման, սուլթանի բռնապետութիւնը պաշտպանած չենք, ոչ ալ, Ռուսաստանի նման, իրենց երկրին անջատման աշխատած... Մենէ կախուած է որոշակի օժանդակել. կրնանք չնչին սխալով մը բարենորոգման ամբողջ յոյսերը խորտակել: Բարենպաստ չէզոքութիւն մը միակ քաղաքականութիւնն է՝ որուն հետևելու ենք: Այս պահուս ամենակարևոր հարցը այն է թէ՝ շարունակե՞նք Մակեդոնիոյ համար բացատրել բարենորոգման ծրագիր մը: Մենք առանց վարանումի կրնանք թէ ատի պէտք է յետաձգուի: Եթէ Թիւրքերը ու քրիստոնեաներ կրնան միասին գործել, եթէ Թիւրքիան կարելի է կերպանէն բարենորոգ՝ եթէ բանակ ու օրէնք և պարլամենտ հաւասար կը բացուին քրիստոնէից, յանժամ միջամտութեան շրջանը պարզապէս անցած է... ունէ միջամտութիւն որ ցոյց կուտայ թէ Եւրոպա քրիստոնէից միայն հոգ կը տանի՝ կրնայ վերակենդանացնել միւսլիմաններու թմրած ֆանատիկոսութիւնը... Այլ ևս պատճառ մը չպիտի ըլլայ միջամտելու քրիստոնէից համար, եթէ այս ազգը հաւատարիմ մնայ իր ապստամբ առաջնորդներու իր անունով տուած խոստմանց»:

«Standard» պահպանողական թերթը կը գրէ իր խմբագրական յօդուածի ընթացքին.

«Խանդավառ մէկը ըլլալու է, որ հաւատայ թէ վերջին քանի մը օրուան դէպքերը Թիւրք բանակալութեան և Թիւրք ապիկար կառավարութեան մահազանգերը ղօղանջեցին: Աշխարհը նախապէս ալ լսած է Թիւրքական սահմանադրութեան մասին և ատոր շատ ցանցառ արդիւնքները տեսած: Սաիդ պիտի յաջողի՞ ուր Միդհատ չյաջողեցաւ, 1908-ի սահմանադրութիւնը գործնականօրէն 1876-էն աւելի պիտի արժէ՞: Եթէ նախորդին հետևինք, պարլամենտը շուտով պիտի լուծուի՝ երբ սուլթանի վախերը փարատին և զգայ որ կրնայ անգամ մը ևս բանակը դէպի հաւատարմութիւն հրապուրել և շոյել: Բայց պաշտամբութիւն մը, որու մէջ ժամանակցութիւն ունին բանակը և քաղաքացին հաւահաւասար և որու մէջ մահմէտականներ քրիստոնէից գործակցութիւնը կը հայցեն, դիրաւ չի խափանուիր, և թղթէ սահմանադրութիւնը ենթադրուածէն աւելի պէտք է իրականութեան վերածուի: Թղթի վրայ, պէտք է ըսել, ընտիր է, և շնորհել կը թուի ինչ որ Թիւրք ազատամիտ սահմանադրականները կը պահանջեն: Բացարձակ բռնապետական սիստեմի մը արևմտեան պարլամենտական ձևի մը վերածումը խիստ դրամատիկական է իր կատարման մէջ: Պատասխանատու կառավարութիւն հաստատուած է բառին իսկական իմաստով՝ օսմանեան կայսրութեան մէջ—կրկին թղթի վրայ: Թէ ինչ՞ պիտի նմանի գործով, շատ մը պայմաններէ կախում ունի, որոնցմէ ոմանք, ներկային, բաւական մութ են...»:

«Leader» արմատական թերթը կը գրէ.

«Դեռ շատ կանուխ է որոշ գաղափար մը յայտնել Թիւրքիոյ մէջ կատարուող արտակարգ դէպքերու մասին: Սուլթանը չափազանց վախցած կերևի: Եւ, եթէ Րիւտերի թղթակիցներու գրածներուն կէսը ուղիղ ըլլայ, յիրաւի լաւ պատճառներ ունի վախնալու: Այդքանը բնականօրէն շատ լաւ է. սակայն ատոր առթած բարիքները խիստ վաղանցուկ տեսակէն պիտի ըլլան՝ եթէ այդ սահմանադրութիւնը կայանայ անհատներու փոփոխման մէջ լոկ և ոչ թէ կարգերու: Տարակոյս չկայ թէ միայն այդ պիտի լինի առաջին շնորհումը՝ ի պատասխան բարենորոգմանց պահանջին. և եթէ սուլթանն ապահով զգայ, աւելին տրուելու միտում չկայ: Հեռագիրներէն մէկը արդէն նոյն իսկ կը հաղորդէր, որ «սուլթանը կը վերահաստատէ 1876-ի սահմանադրութիւնը»: Սա, ի հարկէ, խիստ ընտիր է իբրև սկիզբ: Բայց, պատմութիւնը, անշուշտ, չպիտի կրկնուի այս անգամ ևս ի շահ սուլթանին: Ինչ որ ալ հանդիսանայ յաջորդ արարուածը, այն ժամանակաւոր տաղտկալի ողբերգութիւնը, որ այնքան երկար ատենէ ի վեր կը խաղցուէր, այլ ևս վերջնականօրէն աւարտած է»:

Իսկ վերոյիշեալ թերթին իրիկնային բաժինը, «Star», այնքան դիւրահաւան չէ «ճարպիկ Աբդիւլի» այս նոր անձպարարութեան հանդէպ, ինչպէս որ արդէն յիշատակուած «Times» ալ, հակառակ բազմակողմանի խանդավառութեան, կը խոստովանի թէ ինքն ալ «իր թերահաւատութիւնը ունի» այսպիսի «դրամատիկական արագութեամբ» ձեռք բերուած սահմանադրութեան մը նկատմամբ:

Երեկոյեան հռչակաւոր արմատական «Westminster Garette» ամենէ սկեպտիկն է անգլիական մամուլին մէջ:

«Ասիկա սկզբնաւորութեանց սկզբնաւորութիւն է լոկ,—կը գրէ,—և մեր՝ Աբդիւլ Համիդի մասին ունեցած ծանօթութիւնը, միանալով վերջին պարսկական պարլամենտական փորձառութեան, կրնայ զգուշացնել մեզ՝ ապագային վրայ մեծ յոյս չդնել: Անտարակուսաբար, սուլթանի նպատակը պիտի ըլլայ, եթէ կրնայ, բանակը երիտասարդ Թիւրքերու ձեռքէն կորզել, որոնց այսքան տարիներէ ի վեր ապարդիւն պրօպագանդան ի վերջոյ մուտք գործած է զինւորներուն մէջ: Եթէ բանակը վերաշահի, սուլթանը կացութեան տէրն է: Եթէ ոչ, «սահմանադրութեան վերահաստատումը» իրեն երաշխիք մը չպիտի ընծայէ երիտասարդ-Թիւրքերուն դէմ, որոնց ուխտակն է իր հրաժարումը ձեռք բերել: Ո՛չ մէկ արևմտեան դիտող կրնայ հաստատօրէն որոշ բան մը ըսել այս կացութեան վրայ: Կախում ունի թէ սուլթանը պիտի կրնա՞յ բանակը գնել. և եթէ կրնայ, պիտի կարողանա՞յ մուրալ կամ փոխ առնել այդ դրամը: Սակայն Աբդիւլ Համիդ պիտի հակառակ գործէ իր նկարագրին դէմ՝ եթէ մազաչափ աւելի տեղի տայ սահմանադրական պահանջին՝ քան ինչ որ ստիպուած է: Յիրաւի, կրնանք բոլորովին վստահ ըլլալ որ, եթէ վալիներ ներկայացուցիչներ ընտրելու գործը աւարտեն, պարլամենտի անդամակցութիւնները նոյնքան արժէք պիտի ունենան Պօլսոյ մէջ՝ որքան ունեցան Թեհրանի: Ցեղական և բարոյական եռանդին չափ և խորատեսութիւն և մտաւորական ընդունակութիւն հարկաւոր է բոլոր անոնց՝ որոնք ժամանակից կըլլան շահէ մը, սուլթանէ և ցարէ մը խլուած սահմանադրութեան առաջին պարլամենտին... Մեր պարլամենտի կազմումը մօտ հինգ դար առաւ մեզ. այս երիտասարդ-Թիւրքերէն, ռուս ռամկավարներէն և պարսիկ բարեկարգիչներէն կը պահանջուի որ նոյնքան թուով շաբաթուան մէջ կազմեն, հակառակ պարագային լսելու դժբաղդութիւնը ունենալով թէ փորձը ֆիասկօ մը եղաւ և հետևաբար պէտք է խափանել...»:

Առանց երկար ծանրանալու դէպքերու մանրամասնութեանց վրայ, որոնք արդէն հեռագրական գործակալութեանց միջոցով հաղորդուած կըլլան, այստեղ ցոյց տուի ներկայացուցիչ անգլիական մամուլին կարծիքը՝ յիշեալ կարծեցեալ սահմանադրութեան մասին, որ իբր թէ սուլթանը շնորհած է, և ամենուրեք խինդ և ցնծում կը տիրէ այդ առթիւ:

Ապագան անակնկալներով լի է և տակաւին կը սպասենք նախ քան գաղափար մը յայտնելը: Մեծաշուք որոշումները ամենէ կարճատևը կըլլան առհասարակ, և կարծէ որ չխաբուինք:

Մինաս Ցօլակ

տարրերի ձեռքը, իսկ բուն ժողովուրդը, իրան պաշտպանողը քաղցից է կոտորվում։ Թէ այդ սահմանադրութիւնը մի մանեօվր է ուղղված կամ երիտասարդ-Թիւրքերի չարժման առաջն առնելու, կամ Անգլիայի ու Ռուսաստանի՝ Մակեդոնիայի համար մըշակած ռէֆորմների գործադրութեանը արգելք հանդիսանալու, կամ դա մի նոր Թակարդ է, որով ցանկանում է իմանալ թէ ինչ յեղափոխական կուսակցութիւններ կան իր երկրում և երկրից դուրս, ովքեր են դրանց պարագլուխները, ինչ ույժ ունեն, ինչ ծրագիր և ինչ գործելակերպ են ընտրել իրանց ծրագիրն իրականացնելու համար, որպէսզի յետոյ դրանց դէմ գործ դնի այն միջոցները՝ առանց խտրութեան ազգի ու կրօնի (մինչև հիմա հալածանքն ուղղված էր քրիստոնեայ տարրի դէմ), հասակի ու սեռի, մեղաւորի ու անմեղի, որպիսին նախ գործ դրվեց Ռուսաստանում, և նոյնը այժմ գործ է դրվում Պարսկաստանում։

Նոյնը կարող է տեղի ունենալ և Թիւրքիայում և սահմանադրութիւնը կը դառնայ մի նոր դժբաղդութիւն Թիւրքիայի ժողովրդի համար, և դա առաջ կը գայ տեղական գործողների բռնած անտակտ ընթացքից։

Արդեօք երիտասարդ-Թիւրքերը կը կարողանան օգտվել սահմանադրութիւնից յօգուտ ժողովրդի, թէ՞, կոյր գործիք դառնալով Աբդիւլ-Համիդի կառավարութեան ձեռքին, մի նոր պատուհաս ևս կաւելացնեն բազմատանջ ժողովրդի վրա—այդ կերևայ մօտ ապագայում։

Ով ի հարկէ լաւ ծանօթ է Աբդիւլ-Համիդի գահ բարձրանալու օրից մինչև օրս արածներին, որի համար արժանացել է հանդուցեալ Գլադստոնի կողմից «Մեծ մարդասպան», ուրիշներից՝ «Կարմիր սուլթան» անուններին,—իսկ հայերս կարող ենք առանց տատանվելու անուանել նրան «Արեան սուլթան»,—նրա համար անհասկանալի, ցնորք կը համարվի Աբդիւլ-Համիդից սահմանադրութիւն սպասելը։

Աբդիւլ-Համիդ ու սահմանադրութիւն—դրանք միմեանց հակասող բաներ են։ Սուլթան Աբդիւլ Համիդն ու սահմանադրութիւնը—երկուսը միասին և միաժամանակ չեն կարող գոյութիւն ունենալ։ Կամ մէկը պէտք է լինի, կամ միւսը։

Այն, ինչ որ ցնորք ու երազ էր համարվում, հիմա դարձել է իրականութիւն։

Սակայն հէնց այդ հանգամանքը ստիպում է մեզ ասել, որ Թիւրքիայի հայ ժողովուրդը չը պէտք է շլանայ սահմանադրութիւն բառից, քանի որ նրան հրատարակողը Աբդիւլ-Համիդն է, որի զուլումները մինչև օրս կրում է իր կաշուի վրա, և որը սահմանադրութիւն հրատարակելով նա չէ փոխվել—այանի դարձել։ Ուստի պէտք է գնահատել անցքերը փաստական քարուքումների արժէքով։

Մ. Սարգսեան

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԱԶԳՈՒՇՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ԽՈԼԵՐԱՅԻ ԴԷՄ

Յուլիսի 22 ին Գուլաձէի նախագահութեամբ կայացած քաղաքամասերի սանիտարական վերահսկիչների ժողովում որոշված է՝ անմիջապէս մաքրել տալ Կուր գետի ափերը, խնդրել քաղաքային վարչութեանը միջոցներ բաց թողնել բաղնիսի տոմսակներ գնելու և քաղաքի չքաւոր ազգաբնակութեանը ձրի բաժանելու համար, քաղաքի հիւանդանոցներում և նրա բաժանմունքներում ունենալ չայրված կրի պահեստներ, խնդրել ոստիկանապետին պարտաւորեցնելու դռնապաններին, որպէսզի նրանք հսկեն փողոցների մաքրութեան վրա։ Միևնոյն բանի մասին խնդրել նաև քաղաքային վարչութեանը քաղաքի հրապարակները մաքուր պահելու համար, անմիջապէս խիստ հսկողութիւն նշանակել շուկաներում վաճառվող ուտեստեղէնների և ըմպելիքեղէնների վրա և կեղծված ըմպելիքների մասին՝ վաճառողների անուններով՝ լրագրութեան միջոցով յայտարարել ի գիտութիւն ազգաբնակութեան, խնդրել վերահսկիչներին իրանց շրջաններում կազմել սանիտարական խմբակներ, հրաւիրելով դրա համար բաւականաչափ ծառայողներ։

ԽՕԼԵՐԱ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, յուլիսի 24-ին.—Ժանտախտի դէմ կռւող յանձնաժողովը հաղորդում է, որ Աստրախանում յուլիսի 22-ին և 23-ին խօլերայով հիւանդացան 8, մեռան 7. Աստրախանի նահանգի սահմաններում հիւանդացան 15, մեռան 3. այդ թւին ենոտաեվեան գաւառում հիւանդացան 4, ցարեվեան գաւառում 2, կամիշեան ուեզդում 1, չէրնօյարեան գաւառում հիւանդացան 4, մեռան 9. ընդամենը Աստրախանի նահանգում էպիդէմիայի սկզբից հիւանդացողներ եղել են 73 և մեռնողներ 31, որոնց թւում Աստրախան քաղաքում հիւանդացան 51, մեռան 24։ Ցարիցինում յուլիսի 20-ին խօլերայով հիւանդացողներ եղել են 11, և մեռնողներ են եղել 6. ընդամենը էպիդէմիայի սկզբից հիւանդացան 96, մեռան 55. Սարատովում յուլիսի 20 ին և 21-ին հիւանդացաւ 1, նաւերից հանված են 3, որոնցից մէկը մեռաւ. ընդամենը Սարատովում հիւանդացել են 14, մեռել են 2. Սարատովի նահանգի սահմաններում, չը հաշւելով Սարատովը և Ցարիցինը, 11 հիւանդացողներ են եղել 2 մահվան դէպքով, որոնց թւում մի-մի հիւանդացող բալաշովեան գաւառում, երկու-երկու հիւանդացողներ սարատովեան գաւառում, Դուբովկա գիւղում 5 հիւանդացողներ, 2 մահվան դէպք. Ցարիցինի գաւառում և Ռոստով Դոնի վրա քաղաքապետութեան մէջ յուլիսի 20 ին երկու հիւանդացողներ են եղել։ Դոնեան երկրորդ շրջանի Կալաչ խուտորում յուլիսի 22-ին խօլերայով 2 կասկածելի հիւանդներ են եղել։ Սարատովը անբարեյաջող է համարվում խօլերայի նկատմամբ։ Վոլգան Սամարայից մինչև Նիժնի տարածութեան վրա, Ռոստովի քաղաքապետութիւնը և Տամբովի նահանգի Գրեապի գիւղը համարվում են անբարեյաջող խօլերայի նկատմամբ։

Աստրախանում յուլիսի 24-ին խօլերայով հիւանդացել են 22, մեռել են 4. Աստրախանի նահանգի սահմաններում հիւանդացել են 19, մեռել են 5. դրանցից Աստրախանի գաւառում հիւանդացել են 7, մեռել են 2, ենոտաեվեան գաւառում հիւանդացան և մեռան 3. ընդամենը Աստրախանի նահանգում էպիդէմիայի սկզբից 105 հիւանդացողներ են եղել, 40 մահվան դէպքեր, որոնց թւում Աստրախանում հիւանդացել են 73, մեռել են 28։ Ցարիցինում յուլիսի 21-ին 17 հիւանդացողներ են եղել 10 մահվան դէպքերով, ընդամենը էպիդէմիայի սկզբից հիւանդացել են 113, մեռել են 65։ Սարատովում յուլիսի 22 ին հիւանդացան 3, մակոյկից հանված է 1. ընդամենը Սարատովում հիւանդացել են 18, մեռել են 2։ Ցարիցինի գաւառում հիւանդացան 8, մեռան 3։ Խօլերայով կասկածելի դէպքեր նկատվում էին Սամարայի նահանգում։ Սամարայում և Պօկրօվսկայա սլաբօդայում երկու երկու հիւանդացողներ։ Բալաշովում շոգենաւից վերցված է 2, Ռօշոսում շոգենաւից վերցված է 1. Դոնի զօրքի շրջանում Կալաչ խուտորում յուլիսի 23-ին երկու հիւանդացողներ կային։ Կասպից ծովի նաւակայանում եղել է 1 մահվան դէպք։

(«Հ. Գ.»)

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Կարմիր-Աղբիւր (Շամշ. գ.), 20 յուլ.

Աւազակութիւնները դարձեալ շարունակվում են մեր վիճակում. Թուրքական աւազակախմբերը գործում են հնար եղածին չափ. ամառվայ ամիսներում շամշադինցիք հանգիստ օր չեն ունեցել Թուրքերի ձեռքից. մի քանի օր առաջ էլ Թաթլու գիւղում զոհ գնաց մի երիտասարդ հովիւ։

Ամսիս 19 ին սարի ճանապարհին երեք Թուրք երիտասարդ խլում են Համբարձում ք. Պօղոսեանցի ծառայի ձեռքից ձին, որ բեռնաւորված էր զանազան իրերով, իսկ ծառային կապելով մի ծառից հեռանում։ Ոստիկանութիւնը մեր վիճակում բաւական թոյլ է։

Այս տարվայ բերքերը առայժմ աչքով են և առատութիւն են խոստանում, եթէ միայն զարնանացանները չը փչանան շոգից և ուրիշ բնական պատահարներից։

Ոճ

Նալբանդ (Ալէքս. գ.), 21 յուլ.

Ամսիս 18-ին գիւղիս «Մակոյի իւրդ» կոչված ամարանոցից օրը ցերեկով Թուրքերը քշեցին տարան 3 մատեաններ։

Դէպքից հազիւ 3 ժամ անցած, տեղեկութիւն հասաւ տեղիս 3 կօզակներին և տանուտէրին։ Անասունները յետ դարձնելու համար ձեռք առնված միջոցները զուր անցան։ Ասում են, որ յիշեալ անասուններին քշող Թուրքերը փախստականներ են եղել։

Քանդող

Դուշէթ, 21 յուլիսի

Ամսիս 19 ին տեղս ժամանեց Թիֆլիսի նահանգապետ պ. Լօզինա-Լօզինսկին, որ եկել էր տեղի վրա քննելու, ծանօթանալու և վերստուգելու տեղական գործերը։

Դուշէթի հասարակութիւնը խնդրեց նահանգապետին, որ պատշաճաւոր իշխանութեան առաջ միջնորդէ Դուշէթում չորս-դասարանեան քաղ. դպրոց բանալու համար, որի կարիքը վաղուց զգացվում է։ Նահանգապետը խոստացաւ միջնորդելու որ հարկն է։

Հետևեալ օրը, Վարդավառի տօնին, նահանգապետն այցելեց նախ ռուսաց և ապա հայոց եկեղեցիները։ Հայոց անշուք եկեղեցին լաւ տպաւորութիւն չը թողեց նրա վրա։

Նոյն օրը երեկոյեան նահանգապետը այցելեց տեղիս մօտակայ հայոց ս. Գէորգ ուխտատեղին։

Ի դէպ պէտք է ասել, որ մեր քաղաքի փողոցները և հրապարակը, որ միշտ կեղտոտ է պահվում, նահանգապետի գալու առիթով աւելել էին։

Ամսիս 21-ի առաւօտեան նահանգապետը մեկնեց Թիօնէթ։

Կ. Ա.

Ղազախ, 23 յուլիսի

Եղանակները անչափ նպաստաւոր են գիւղացոց համար. շատերը կունենան այս տարվան իրանց հացը. միայն նորից քաղցած կը մնան նրանք, որոնք ժամանակին սերմացու չեն ունեցել և որոնց թիւը քիչ չէ։ Այգիների բերքը սակաւ է. խոտ անհամեմատ շատ։

Զ. բ. Ա.

Սղնախ, 21 յուլիսի

Այս օրերս Սղնախի հաշտարար դատաւորի մօտ նշանակված էր մի գործի քննութիւնը, որը պարզ բնորոշում է մեզ մօտ գործող խմբակի սխրագործութիւնը։

Երկու տարի առաջ հայոց դպրոցում պատահեց մի անախորժ դէպք, որի առիթով առաջնորդը հրաժարեցրեց երեցփոխ Աղա Ամիրխանեանին պաշտօնից։ Մեր խմբակը շատ ուրախացաւ և երեցփոխ ընտրել տուեց իր թեկնածուին։ Անցան ամիսներ։ Ամիրխանեանը հիւանդացաւ և խմբակը մտածեց օգտվել դէպքից. նա լուր տարածեց, որ Ամիրխանեանին հարկաւոր է սիրաշահել և նա 2000 ր. կը նուիրի դպրոցին։ Լուրը տպաւորութիւն թողեց։ Իսկոյն հաւաքեցին իւրայիններին և Վ. Ենիկոլոփեանի առաջարկութեամբ «զզուանք յայտնեցին սեւագլուխ պոպոզաւորին» Ամիրխանեանին ինքնագլուխ հեռացնելու համար։ Ապա ընտրեցին քննիչներին «գործը վերաքննելու» ու նորից ժողով գումարելով՝ արդար յայտարարեցին Ամիրխանեանին։ Դրանից յետոյ դիմեցին Ամիրխանեանին և պահանջեցին 2500 ր. նուիրել դպրոցին, բայց նա մերժեց։ Ամիրխանեանը յետոյ համաձայնվեց փոխարէնաբար տալ դպրոցին 2500 ր. 6 անուանի մարդկանց երաշխաւորութեամբ։ Գրեցին մուրհակ և տուեցին, կարծելով որ Ամիրխանեանը չի համարձակվի բողոքել։ Սակայն սխալվեցին։ Ամիրխանեանը ստացաւ 1000 ր., իսկ 1500 րուբլու պահանջ ներկայացրեց դատարանում։ Այժմ զաւեշտական է՝ թէ ով պէտք է վճարէ այդ 1500 ր.։

Անցեալ շաբաթ Կարդաշում սպանվեց կալուածատէր Յովհաննէս Սափարեանը։ Դիակը բերին Սղնախ։ Կալանաւորված են 7 հոգի։ Պատճառն անձնական թշնամութիւն է։

N. N.

Գրօզնի, 22 յուլիսի

Ամսիս 20-ին ծխական դպրոցի դահլիճում կայացաւ երրորդ ծխական ժողովը, ուր պէտք էր ընտրվէր մի պատուիրակ մասնակցելու Աստրախանում կաթողիկոսական ընտրութիւններին։ 70 իրաւասուներից ներկայ էր ժողովին 25 ծխական, խօսեցին կաթողիկոսական թեկնածուների մասին, գլխաւորապէս Իզմիրլեանի մասին և ժողովը որոշեց ընտրել այնպիսի պատուիրակ, որ պաշտպանի Իզմիրլեանի թեկնածութիւնը. ապա հարց բարձրացաւ պատուիրակի ճանապարհածախսի համար և եկաւ այն եզրակացութեան, որ դժուարութեամբ կարող է հոգալ մի պատուիրակի ճանապարհածախսը մինչև Աստրախան, ուստի որոշեց իր ձայնը տալ Վլադիկավկազի այդ առիթով ընտրված՝ Իզմիրլեանի պաշտպան՝ պատուիրակ պ. Ներսէս Տէր-Յովհաննիսեանին։

Վ. բ. Տէր-Սահակեան

Նոր-Բայազէտ, 19 յուլիսի

Թղթախաղը գնալով մեծ չափեր է ընդունում նաև մեզանում։ Այդ ախտը արմատախիլ անելու նկատմամբ, յաճախ սիրող երիտասարդներ ներկայացրել են մեր բեմի վրա «Թուղթ խաղացողի կեանքը», որպէսզի հանդիսականները տեսնելով թըղթախաղի սոսկալի հետևանքները և նրա քայքայող բնաւորութիւնը, հեռու մնան այդ ախտից։ Անկասկած է, որ բեմի վրա տեսնելով Թուղթ խաղացողի կեանքի դառնութիւնները, ռօպէական տրամադրութեան տակ մարդու լացն է գալիս։ Բայց կեանքի մէջ մտնելով մարդիկ շուտով մոռացութեան են տալիս այդ դառնութիւնները և կրկին տարվում թղթաժողութեամբ... չը նայած որ նոյնիսկ իրանք, խաղացողները, իրանց կաշուի վրա յաճախ փորձել են այդ ախտի դժնդակ, վնասակար հետևանքները... Այնտեղ, ուր ժողովրդի մէջ սեփական գործերը պակասում են կամ մեծ մասամբ ժամանակը պարապութեան—անգործութեան մէջ են անցնում, այդտեղ, իբրև կողմնակի զբաղմունք, ժողովրդի զանազան խաւերում առաջ է գալիս Թղթախաղը։ Նոր-Բայազէտը իբրև այդպիսի տեղերից մէկը և ընդհանուր գործերից բացակայող մի անկիւն, իրօք, պէտք է տարված լինէր թղթախաղով կամ գինեմոլութեամբ և այլ կողմնակի անվայել պարապմունքով, իբրև մի տեսակ զբաղմունք։ Եւ ահա այդ իսկ տեսակէտից մեր քաղաքացիներից շատերը իրանց զբաղմունքը որոնում են նաև Թղթախաղի մէջ. խաղում են թէ ինտելիգենտ դասակարգեր, թէ միջակ մարդիկ, թէ ստորին դասը, թէ մէկը և թէ միւսը...

Մեզանում կան մի շարք «ղահվախանաներ» կամ «տրակտիրներ», ուր լցված զանազան դասակարգերով՝ նստում է թղթախաղը իր ամբողջ թափով, իսկ այնուհետև անցնում է այդ ախտը ընտանիքները... Բայց թէ ինչ հետևանքներ և անախորժութիւններ են առաջ գալիս առհասարակ թղթախաղից կամ նման մի այլ պարապմունքից—այդ մասին աւելորդ է անգամ յիշել։ Սակայն ի նկատի առնելով այդ ախտի վատ հետևանքները և քայքայող ազդեցութիւնը, թող իւրաքանչիւրը զգուշանայ թղթախաղութեանը հետևելուց՝ իր իսկ անձնական շահերի տեսակէտից, թող թէ բարոյականութեան շահախնդրութիւնից։ Առ այժմ մենք այդքանը կարող ենք յիշեցնել, իսկ յետոյ՝ իրանց մեղքը իրանց շլինքին։

Որսորդ

Նոր-Բայազէտ, 17 յուլիսի

Մինչև Կովկասեան բարեգ. ընկ. խորհուրդը Նոր-Բայազէտի տեղ. ճիւղի միջոցով աշխատում է այս տարի մեր գաւառում մի քանի տեղ դպրոցներ բանալ, ահա միւս կողմից ուսումնարանական դիրեկցիայից անցեալ օրը թուղթ ստացվեց մեր դումայում, որով առաջարկվում է, թէ Պետական Դումայի որոշման հիման վրա, Նոր-Բայազէտը, համաձայն 1897 թ. ժողովրդագրութեան, որ ունի 1150 երեխաներ, 8—9—10—11 տարեկան հասակի, պէտք է ունենայ 23 դպրոց՝ իւրաքանչիւր 50 հոգուն մի վարժապետ հաշւելով։ Եւ որովհետև, գրված թղթում, Նոր-Բայազէտ քաղաքն արդէն ունի իր երկու ուսումնարանը, հետևապէս պէտք է նորից բացվեն նաև 21 դպրոցներ, որոնց ուսուցիչների ծախսը ինքը կառավարութիւնն է հոգալու, իսկ տան քրէհը, ծառայ և վառելիքը պէտք է քաղաքը վերցնի իր վրա։ Առաջարկելով այդ բանը քաղաքին, դպրոցական վարչութիւնը յորդորում է այժմից և եթ աշխատել բանալու դպրոցները յաջորդաբար և 10 տարվայ ընթացքում լրացնել 21 դպրոցների թիւը։ Միանգամից 21 ուսումնարան, ճիշտ որ՝ «դպրոցական մի ցանց», երևակայելու բան է. բայց իրողութիւն է։

Թէպէտ մեր քաղաքը այնքան էլ միջոց չունի, որպէսզի կարողանայ այդ հսկայական կրթական հաստատութիւնները միանգամից ունենալ, բայց և այնպէս պէտք է աշխատել՝ օգտվելով առիթից՝ բանալ կամաց-կամաց, ժամանակի ընթացքում, մեր քաղաքի բազմաթիւ թափառաշրջիկ երեխաների համար կրթութեան այդ տաճարները, որտեղ կը պատրաստվեն անկիրթ և գռեհիկ մանուկները, որոնք օրն ի բուն քարշ գալով փողոցներում, իրար հայհոյելով, մէկին ծաղրելով, միւսին անուանարկելով, միմեանց ծեծելով, աւելի շուտ վարժվում են անբարոյական և փողոցային կեանքին...

Շատ բաղդաւոր պէտք է լինենք, որ Պետական Դումայի շնորհիւ կառավարութիւնը ուղարկում է մեզ լուսաւորութեան մի կունդ՝ լուսաւորելու մեր գաւառական խաւար շրջապատը, որի մթնոլորտում, նոյնիսկ այս լուսաւոր կոչված դարում, դեռ ևս խարխափում է մեր ժողովուրդը... Շատ ուրախ պէտք է լինենք, որ մեր քաղաքային աւագը, քաղ. ամենաուղղ միջոցներով, ջանք է անում գոնէ առաջիկայ ուսումնական տարվայ սկզբից ունենալ երկու նոր դպրոցներ, մէկը՝ գոյութիւն ունեցող միդասեանին կից, միւսը՝ մի հեռաւոր թաղում—«Բանդի մահլա» կոչված քաղաքամասում, որտեղ ապրում են չքաւոր բնակիչներ, որոնք միջոց չունեն իրանց երեխաներին ուղարկել հեռու ուսումնարաններ։ Ուրեմն աշնանից կունենանք, բացի ծխական դպրոցից և ռուսաց ուսումնարանից, որը շուտով չորսդասարանեանի կը վերածվի (պրօգիմնազիայի կուրսով, որտեղ կաւանդվեն օտար լեզուներ), նաև 3 դըպրոցներ առանձին, հաշւելով և միդասեանը։ Իսկ մնացեալների մասին քաղաքը կաշխատէ ապագայում, այնպէս որ տարիների ընթացքում կունենանք մեզանում դպրոցական մի ցանց։

Գ. Մինանեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Յուլիսի 22-ին Ամանէնի մօտերում Ալլահվերդու պրիստաւ Արշակ Յարութիւնեանը, որ վաղուց արդէն հետամուտ է լինում բռնելու Բօրչալուի գաւառում «լեռնային անարխիստներ» անունով գործող Զուբինեանի և Վերմիշեանի աւազակախմբերին, տեղեկանալով որ նրանք գտնվում են Սանահին կայարանի մօտիկ Չրաղացում, վերցնում է իր հետ երեք ստրաժնիկ և երկու գիւղացի ու գնում այնտեղ։ 102-դ վերստի վրա տախտակէ տնակի մօտ նրանք նկատում են գծի պահապան Գրիգոր Օհանեանին, նրա կնոջը և ուրիշ երկու հոգու։ Պրիստաւի ետևից գնացող Շնող գիւղի տանուտէր Բագրատ Փարսադանեանը ճանաչում է իսկոյն, որ նրանցից մէկը Վերմիշեանն է, իսկ միւսը՝ Զուբինեանը, և կանչում է պահապանին. «Այդ ով է քեզ մօտ. դուրս եկ...»—«Այս բոպէիս դուրս կը գանք»,—լսվում է իբրև պատասխան և անմիջապէս էլ որոտում է հաժազարկ մաուզերներից։ Պրիստաւ Յարութիւնեանը, վիրաւորվելով աջ արմունկից և փորից, ընկնում է ձիուց. Փարսադանեանը վիրաւորվում է ոտից. մահացու կերպով վիրաւորվում է ստրաժնիկ Պօպովը։ Մնացեալները՝ ուրեադնիկը և ստրաժնիկը, ձգելով հրացաններն ու ձիաները, փախչում են։ Վիրաւորված Փարսադանեանը սկսում է պատասխանել աւազակներին գնդակաձգութեամբ և վիրաւորում է Օհանեանին, որը աւազակների հետ միասին կրակում էր։ Այդ միջոցին մօտենում է ապրանքատար գնացքը և փրկում է վիրաւորներին աւազակների ձեռքից։ Վերջիններս փախչում անյայտանում են, իսկ վիրաւորներին գնացքով բերում են Թիֆլիսի երկաթուղային հիւանդանոցը։ Օհանեանը կալանաւորված է։ Աւազակներին հետամուտ լինելու է գնացել Բորչալուի գաւառապետը, որը գտել է տախտակէ տնակում 3 մաուզերեան հրացան և 8 հատ պարպված փամփուշտներ։

◆ Մի խումբ ուսուցիչներ մօտ ժամանակներս դիմել են երկրիս բարձր իշխանութեանը թոյլտւութիւն խնդրելով առաջիկայ սեպտեմբեր ամսից բանալ Թիֆլիսում ութ-դասարանեան առևտրական դպրոց երկու սեռի համար։

◆ Կովկասեան գիւղատնտեսական ընկերութեան խորհուրդը որոշել է գեմստվային միջոցներից իրան բաց թողնված գումարները գործադրել այգեգործական դպրոցի պահպանութեան համար։

◆ Քաղաքային վարչութիւնը որոշել է յանձնարարել քաղաքային ստատիստիքական բիւրօյի կառավարիչ իշ. Պ. Մ. Արղութեան-Երկայնաբազուկին և քաղաքային դումայի քարտուղար Մ. Ա. Ջաքարին պատրաստել զեկուցում «Извѣстій Тифлисской городской думы» անունով երկշաբաթաթերթը շուտով հրատարակելու մասին։

◆ Օլգինսկի մանկաբարձական ինստիտուտում ծննդաբեր կանանց ընդունելութիւնը ներկայումս դադարեցված է ազատ մահճակալներ չը լինելու պատճառով։

◆ Արէշի գաւառից ստացված տեղեկութիւնների համաձայն, այնտեղ, երկար հետամտութիւններից յետոյ, մօտ ժամանակներս աջողվել է ոչնչացնել Նալբանդեանի աւազակախումբը։

◆ Ներքին գործերի մինիստրութիւնը Կովկասի հայ կաթոլիկների հոգևոր վարչութեան պահպանութեան համար այս տարի յատկացրել է 1180 րուբլի։

◆ Մասնաւոր և պետական երկաթուղային վարչութիւնները դիմել են Անդրկովկասեան երկաթուղիների վարչութեանը, հարցնելով թէ ինչ պատճառներով մարդատար № 6 գնացքը սիստեմատիկ կերպով ուշանում է Եւրոպական Ռուսաստանի միւս գնացքների համար սահմանված երթևեկութեան ժամացուցակից, որի հետ նա յարմարեցված է։ Այդ հարցադրումի պատճառը այն է, որ ուշանալու պատճառով ճանապարհորդները ստիպված են լինում գնացքից միւս գնացքը նստելու համար սպասել յաջորդ գնացքներին։

◆ Տեղական առևտրականները դիմել են ներքին գործերի մինիստրութեանը խնդրելով թոյլատրել Թիւրքիայի խաղողների ներմուծումը Սև-ծովի նաւահանգստի վրայով։

◆ Քաղաքային վարչութիւնը վերջացրել է քաղաքի 1909 թւի նախահաշւի ծախքերի քննութիւնը։ Այնտեղ, ի միջի այլոց, ժամել է Արամեանցի անունով շինված հիւանդանոցի շինութեան պակասութիւնները լրացնելու համար 20,000 րուբլի և պահպանութեան համար՝ 30,000, նաև 20,000 րուբլի Զուբալովի անուան ժողովրդական տունը պահելու նպատակով։ Եկամտային նախահաշւի քննութիւնը առ այժմս յետաձգված է։

◆ Էջմիածնից յուլիսի 23-ից հաղորդում են, որ այնտեղ երկու օր առաջ իրան ջրի մէջ ձգելով անձնասպանութիւն է գործել տեղական Արսէն քահանայի երիտասարդ որդին՝ ընտանեկան անախորժութիւնների ազդեցութեան տակ։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Յուլիսի 24-ին Մաղաթեան կղզու վրա Ջրասոյզներին ազատող ընկերութեան վրանում բռնված են Պետրովսկի բանտից փախած 4 կալանաւորներ. 1) Թիֆլիսեցի Ֆեօդոր Եալովի անունով ապրող, Կրաւչենկօ Եակովը, որին Ասխաբադի նահանգական դատարանը 1906 թւին Վորոբիէվի այրուն սպանելու համար դատապարտել է 3 տարի ժամանակով կալանաւորների ուղղիչ բաժնում մնալու և յուլիսի 10 ին փախել էր բանտից. 2) Նիկոլայ Այվազեան ազգանունով ապրող, Թիֆլիսի բնակիչ Տարասենկօ Գրիգորիյ, որին Թիֆլիսի դատաստանական պալատը 1905 թւին ոստիկանական գործակալ Սարուխանեանին սպանելու համար դատապարտել էր 5 տարով և 14 ամիս սրանից առաջ փախել էր բանտից. 3) Վլադիմիր Ալէքսէյեվ Դոբրովօլսկու ազգանունով ապրող Տօմսկու բնակիչ Բրօնշտէյն Ալէքսանդր, որին Սամարղանդի նահանգական դատարանը 1906 թւին դատապարտել էր 5 տարի և 4 ամսվայ ուղղիչ կալանաւորական բաժանմունքում պահվելու միջինասիական երկաթուղային վարչութիւնից կեղծարարութեամբ ապրանք ստանալու և կեղծ փաստաթղթեր պատրաստելու համար. բանտից փախել է յուլիսի 10 ին. 4) Անդրէյ Զիրիկօվ անուան տակ ապրող Թիֆլիսի բնակիչ Զապրուցկի Եօսիֆ, որին Սամարղանդի ժամանակաւոր զինուորական դատարանը 1907 թւին դատապարտել էր 2 տարի և 9 ամիս ուղղիչ կալանաւորութեան բաժանմունքում պահվելու Զամօսեցկի 60-րդ հետևակների գնդից երրորդ անգամ փախչելու համար։ Կալանաւորների բաժանմունքից նա փախել էր ներկայ տարվայ յունիսի 29-ին և հասել Թիֆլիս մի շաբաթ սրանից առաջ։ Քննութիւն է կատարվում։

◆ Գիմնազիչեսկայա փողոցում № 2 տան մէջ ապրող Կրեմենչուգ քաղաքի բնակիչ Ելենա Բայչենկօն, որ գանձապահուհու պաշտօնով ծառայում է Ֆիշլերի ներկարարական արհեստանոցում, յուլիսի 24-ին յայտնել է ոստիկանութեանը, որ յուլիսի 23 ին, երեկոյեան ժամը 10 ին, յիշեալ արհեստանոցից, բանալիով բաց անելով դուռը, գողացել են 220 րուբլու արժողութեամբ իրեղէններ։ Գողութեան մէջ կասկածվում են դռնապաններ Սեմեօն Իսկրենկօ և Վիկենտի Կոնիկօվ, որոնք և կալանաւորված են։ Կատարվում է քննութիւն։

◆ Յուլիսի 24-ի գիշերը բռնված է պարսկահպատակ հրէայ Իսահակ Արօն օղլի Սօլօմօն, նոյնը կոչվում է Բարաթօվ, որը 1906 Թւի նոյեմբերին գեներալ-նահանգապետութեան սահմաններից արտաքսված լինելով ուղարկված էր Պարսկաստան, ապա անցեալ տարի սեպտեմբերին ինքնագլուխ կերպով աքսորավայրից հեռացել էր։ Աքսորի ժամանակը լրանալուց յետոյ նա նորից աքսորվեց Պարսկաստան և այժմ այնտեղից դարձեալ հեռացել է ինքնագլուխ կերպով։

◆ Յուլիսի 24-ին, երեկոյեան ժամը 6-ին, Բոչինի գաւառի բնակիչ Ալէքսանդր Չլաիձէն իր Կրիստինէ կնոջ հետ միասին Կրծանիսից Օրթաճալա վերադառնալու ժամանակ, երբ հասնում են հրէական գերեզմանատանը, 5 հոգի յարձակվում են կնոջ վրա և սպանում։ Սպանվածի դիակը ուղարկված է Միքայէլեան հիւանդանոցը։ Քննութիւն է կատարվում այդ դէպքի մասին։ Կասկած կայ, որ ամուսինը ինքն է սպանել իր կնոջը, որի համար և նա կալանաւորված է։

◆ Յուլիսի 24-ին կալանաւորված են Լեոն Շահինեանցի կազմակերպած աւազակախմբի հետևեալ 6 անդամները. Թիֆլիսի քաղաքացիներ՝ Արշակ Էլիարօվ, Տիգրան Բէգիջանեանց, Նախիջևանի գաւառի բնակիչ Արշակ Խաչիկեանց, ախալցխացի Կարապետ Կարապետեանց, պարսկահպատակ Բարսեղ Ալլահվերդեան և Թիֆլիսի վաճառական Սերգէյ Յարութիւնեան։ Այդ մասին սկսված է քննութիւն։

ԲԱԳՈՒԻ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Վերջին ժամանակներս երևան են եկել մի քանի աֆերիստներ, որոնք իրանց ցոյց տալով իբրև խուզարկու-ոստիկանութեան գործակալներ մտնում են զանազան գինետներ, հիւրանոցներ ու այլ տեղեր և դրամներ կորզում։ Մօտ օրերս տեղական ոստիկանութիւնը այդ բանի համար կալանաւորել է երկու հոգու—խուզարկու այդ ոստիկանութեան նախկին գործակալ՝ ժառանգական պատուաւոր քաղաքացի Ֆէօդօր Րօմանօվին և Բագու քաղաքի 3-րդ ոստիկանամասի նախկին Թաղական վերակացու Վասիլիյ Նայդենօվին։ Այդ երկու երիտասարդները զանազան հասարակութիւնների հագուստներով ապրում էին հիւրանոցներում և խուզարկու-ոստիկանութեան գործակալ ձևանալով սուտ պահանջում էին այնտեղ պարողներին և ապա ուտում ու խմում էին, առանց վճարելու։ Այդպիսի քէֆերից մէկի ժամանակ էլ նրանք կալանաւորվել են «Вѣна» հիւրանոցում։ Հիւրանոցներից բացի նրանք գործում էին նաև քաղաքի մէջ, կանգնեցնում էին անցուդարձ անողներին, խուզարկում էին և ատրճանակներ գտնելու դէպքում՝ տէրերից փող ստանալով, վերադարձնում էին ատրճանակները։ Խուզարկու ոստիկանութեան գլխաւորի խնդիրքի համաձայն նրանք արտաքսվում են քաղաքապետութեան սահմաններից։

◆ Մի քանի օր առաջ, «Նադեժդա» ընկերութեան նաւամատոյցի մօտ, Սարուխան Աւագեան անունով մի մարդ ցերեկվայ ժամը 3-ին լողանալիս ընկնում է խոր տեղը և անկարող լինելով լողալ՝ սկսում է խեղդվել։ Մօտիկ գտնվող մարդկանցից ոչ ոք չէր համարձակվում ջուրը նետվել և փրկել նրան։ Երբ 10 րոպէ մաքառելուց յետոյ զոհը խորասուզվեց ջրի տակ, դէպքի տեղին մօտեցաւ մի մարդ և առանց որևէ բան ասելու, շորերով նետվեց ջրի մէջ և, մօտենալով այն տեղին, ուր խորասուզվեց զոհը, ջրի տակ մտաւ ու խեղդվողին դուրս քաշեց ափը։ Հաւաքված բազմութիւնը համարձակ անծանօթին համակրութեան ցոյց արեց։ Ձեռք առած միջոցներով ուշքի եկաւ Աւագեանը։ Նրան փրկողը «Կասպիական ընկերութեան» ֆիրմայում ծառայող Պաւել Անաստասիեւն էր։

◆ Ռ. Վ. Օհանջանեանին Թոյլատրված է Բագու քաղաքում հրատարակել ամենօրեայ հայերէն մի լրագիր «Նոր Օրեր» անունով։
(«Б.»)

ԼՈՒՐԵՐ ԱԽԱԼՑԽԱՅԻՑ

◆ Կիրակի, յուլիսի 20-ին, ժողովարանի ամառային դահլիճում մի խումբ սիրողներ տուին յօգուտ հայ կաթօլիկների դպրոցի մի ներկայացում։ Խաղացին՝ 1) «Նիսիա» վօդ. 1 գործ. և 2) «Օրթաճալու քէֆը»։ Խաղից յետոյ տեղի ունեցան պարեր։ Մուտք եղաւ մօտ 50 ր., իսկ միւս օրը նոյն տեղում վրաց դերասանական խումբը տուեց վրացերէն երկրորդ ներկայացումը, խաղալով և ռուսերէն լեզուով «Привидѣніе» վօդեվիլը։

◆ «Ախալցխայի հայ-դրամատիկ սիրողների ընկերութեան» բացման նախապատրաստութիւնները տեսնելու համար ընտրված է ժամանակաւոր մի մասնախումբ երեք անդամից բաղկացած։ Մասնախումբը պէտք է գտնէ ընկերութեան նոր անդամներ և երբ անդամների Թիւը բաւարար քանակութեան հասնի՝ անմիջապէս նշանակվելու է ընդհանուր ժողով ընկերութեան վարչական մարմին ընտրելու։ Մասնախմբի անդամներ ընտրվել են Ստ. Աղնաւուրեան, Խ. Թէլմիջեան և Ա. Անդոնեան։

◆ Ախալցխայի շրջակայ գիւղերում երևան են եկել մի քանի աւազակային խմբեր, որոնք ճանապարհորդներին և խեղճ գիւղացիներին անխնայ կերպով թալանում են։ Ասում են, որ աւազակախումբը կազմված է Աջարիայի վրացախօս և տեղական փախած Թուրքերից։

◆ Սպանութիւնները մեզանում հետզհետէ սովորական բնաւորութիւն են կրում։ Նոյն յուլիսի 3-ի գիշերը քաղաքումս սրով սպանել էին կալուածատէր Բէթանօվի գիմնազիստ որդի Ֆել. Բեթանօվին։ Սպանողները անյայտ են, միայն կասկածանքով ձերբակալված են 2 մարդ։ Իսկ այս կիրակի, ամսիս 20ին, Ծուղրութ գիւղն ուխտ գնալու ժամանակ, ինչպէս պատմում են, ատրճանակով իրան վիրաւորել է ծանր կերպով Երուանդ անունով մի Թիւրքահայ երիտասարդ։
Խ.

ՄԱՄՈՒԼ

«Զանգակի» մէջ տխրահռչակ Վահէն շարունակում է աղաւաղել փաստերը։ Բոլորովին անգիտութեան տալով մեր ակնարկը այժմ հանգուցեալ մի քանի փողոցային Թերթերի կատարած սխրագործութիւնների մասին, որոնք առիթը չէին փախցնում պախարակելու երիտասարդ-Թիւրքերի գործունէութիւնը, նա հանդէս է բերում «Դրօշակը», որի մասին մենք մի խօսք անգամ չենք ասել։ Ինչպէս «Մշակի» ընթերցողները գիտեն, «Դրօշակը» ամբողջ այն բանակուի ժամանակ, որ գոյութիւն ունէր մեր լրագրի և յայտնի ուղղութեան օրգանների միջև, իրան պահեց կոռեկտ և սօլիդ և «Մշակն» էլ նոյն վարմունքը ցոյց տուեց նրա վերաբերմամբ։ Այստեղ տեղը և ժամանակը չէ բացատրել Թէ ինչու «Դրօշակը» իրան հեռու պահեց այդ բանակուից. դա Թողնում ենք ապագայ պատմութեան, որ և ցոյց կը տայ, Թէ ինչու մի ժամանակ հեղինակութիւն վայելող կազմակերպութիւնը կարողացաւ այնքան վարկաբեկվել և ընկնել ժողովրդի աչքում,

Մի ցաւ էլ պէտք է պատճառենք Վահէին, եթէ յայտնենք (Թէև այս փաստը իրան շատ լաւ է յայտնի), որ «շիւ» և «շուն» խօսքերի վերաբերմամբ «Արշալոյսի» դէմ յարձակվողը «Մշակի» մէջ եղել է պ. Լէօն և ոչ պ. Հ. Առաքելեանը. հետևաբար, Վահէի ինսինուացիաները պէտք է վերաբերել այն անձին, որին նա և իր համախոհները վերջերս փառաբանութեամբ երկինք էին բարձրացնում։

Ծիծաղելի է, երբ Վահէի պէս մամուլը բազար դարձրած մարդիկ յանդգնում են գաղափարական դրօշակի մասին խօսել։ Տիրացու-քահանայ դառնալ խոստացող ու իր խոստումը չը կատարող անձը միշտ կարծում է, Թէ ազնուութիւնը, գաղափարական մաքրութիւնը հէնց կայանում է նրանում, որ այդ իր համար սին բառերի մասին անդադար դռայ և գոչէ։ Բայց տիրացու և չակերտաւոր սօցիալիստ Վահէների դիմակը վաղուց պատռվել է հասարակութեան առաջ...

*

Թէ մամուլը և Թէ հասարակութեան զանազան խաւերը վերջերս արդարացի տրտունջ արտայայտեցին, որ Ներսիսեան դպրոցի այժմեան հոգաբարձութիւնը ամբողջ 2 տարի ոչ մի հաշիւ չէ ներկայացրել Թէ իր ընտրողներին և Թէ հասարակութեան, խախտելով Թէ դպրոցի կանոնադրութիւնը և աւանդական սովորութիւնը, և Թէ Փոխարքայի ժամանակաւոր կանոնները, որոնց հիման վրա նա և ընտրվել է։

Հոգաբարձութիւնը գաքարեական լռութիւն պահպանեց այդ արդարացի պահանջի դէմ և, ընդհակառակը, նոր ոտնձգութիւններ արեց երկարացնելու ապօրինաբար իր պաշտօնավարութեան շրջանը։ Սակայն նրա տեղ մի անանուն հոգաբարձու հանդէս եկաւ «Զանգակի» մէջ (№ 7) արդարացնելու հոգաբարձութեան վարմունքը և հաշիւ չը ներկայացնելը ու յայտնել, Թէ «հոգաբարձութեան կողմից արհամարհանքը կը լինի միակ պատասխանը»։

Ի հարկէ, մենք չենք կամենում հաւատալ Թէ հոգաբարձութիւնը Թոյլ տար իրան այդպիսի պատասխան տալ։ Միւս կողմից չը գիտենք, Թէ անանուն հոգաբարձուն արտօնված է խօսել հոգաբարձութեան անունից, հաշիւ ներկայացնել նրա կողմից և ինչու հոգաբարձութիւնը ուղղակի հանդէս չէ եկել, փոխանակ մի անանուն հոգաբարձուի բերանով հաշիւ տալու։ Հէնց այդ հաշւին էլ պարունակվում է շատ կէտեր, որոնց մասին երկար կարելի էր խօսել, բայց քանի որ յայտնի չէ հաշիւը ինչ բնաւորութիւն է կրում, պաշտօնական Թէ մասնաւոր, մենք զանց ենք առնում խօսել նրա մասին։ Ուստի և միանգամայն արդարացի ենք գտնում «Հովիւ» շաբաթաթերթի պահանջը, Թէ «հրապարակի վրա պէտք է դնել դպրանոցի տպագրված մանրամասն հաշիւը»։

Այդ ժամանակ միայն կարելի կը լինի իմանալ, Թէ անանուն հոգաբարձուի դիմակաւորեալ հաշիւը որքան արժէք ունի։ Առայժմ այսքանը կարող ենք ասել սնապարծ հոգաբարձուին, որ եթէ մեծ գործ է համարվում դպրոցի պատրաստ և կանխիկ փողերը ծախսելը, այդ փողերով գետին գնելը, շինութիւններ կառուցանելը, ուրեմն ինչ անուն պէտք է տալ նախորդ հոգաբարձութեան կատարած գործին, որ ամբողջ 3 տարի կառավարեց և պահպանեց դպրոցը այն ժամանակ, երբ նրա բոլոր եկամուտները, բոլոր դրամները գրաւված էին։ Եւ սակայն «Հոգաբարձուն» դեռ նրա դէմ քարեր շպրտելու անբարեխղճութիւնն ունի։

ԹԱՆԳԱՐԱՆ Լ. Ն. ՏՕԼՍՏՕՅԻ ԱՆՈՒՆՈՎ

(Նամակ խմբագրութեան)

Պետերբուրգ, 20 յուլիսի

Ներկայ տարվայ յունիս ամսին Պետերբուրգում պարբերական մամուլի համագումարի ընտրած կոմիտէտը ամենամօտիկ ժամանակներս սկսելու է իրագործել համագումարի որոշումը՝ Լեվ Նիկօլայեվիչ Տօլստօյի անունով Պետերբուրգում Թանգարան հիմնելու համար։

Կոմիտէտը վերին աստիճանի ցանկալի է համարում Թանգարանի մէջ հաւաքել, ի միջի այլոց, ինչպէս ռուսական, նոյնպէս և արտասահմանեան պարբերական հրատարակութիւնների յոբելեանական բոլոր №№-ը, նոյնպէս և այն բոլոր գրքերն ու բրօշիւրները, որոնք նուիրված կը լինեն Լ. Ն. Տօլստօյին։

Այդ ի նկատի առնելով մենք դիմում ենք ձեզ խոնարհ խնդիրքով՝ ուղարկել Թանգարանի համար ձեր հրատարակութեան յոբելեանական համարից երկուական օրինակ։

Հնարաւորութիւն չունենալով անմիջապէս դիմել բոլոր պարբերական հրատարակութիւններին, նմանապէս և Լ. Ն. Տօլստօյի մասին հրատարակված գրքերի բոլոր հեղինակներին ու հրատարակիչներին, մենք Թոյլ ենք տալիս մեզ խոնարհաբար խնդրելու ձեզ տպագրել ներկայ դիմումը։ Խնդրում ենք մամուլի բոլոր օրգաններին արտատպել սոյն նամակը։

Տօլստօյեան Թանգարանը առայժմ բացված չէ և չունի իր սեփական բնակարանը. բոլոր նամակներն ու ծրարները նրա համար հարկաւոր է ուղարկել հետևեալ հասցէով. въ редакцію журнала «Минувшіе Годы» (С.-Петербургъ, Лиговка, 40)։

Կոմիտէտը բաղկացած է հետևեալ անձերից. նախագահ Մ. Մ. Կովալէվսկի, փոխնախագահներ՝ Պ. Ն. Միլիւկօվ և Մ. Մ. Ֆէօդօրօվ, քարտուղարներ՝ Վ. Վ. Վօդօվօզով և Մ. Ա. Ստախօվիչ, անդամներ՝ Ն. Ֆ. Աննենսկի, Կ. Վ. Արկադսկի, Դ. Օ. Բատիւշկօվ, Վ. Եա. Բօգուչարսկի, Ս. Ա. Վենգերօվ, Ի. Վ. Գեսսեն, Գ. Կ. Գրադօվսկի, Վ. Գ. Կօրօլենկօ, Ս. Ն. Պրօկօպօվիչ, Ա. Վ. Պեշեխօնօվ, Ա. Ա. Ստոլիպին։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Ուրմի, 9 յուլիսի

Պարսկաստանի ներքին և արտաքին կեանքը ուժգին փոթորիկներից ալեկոծվում է։

Միապետական և հակամիապետական ուժերի պայքարը՝ Թեհրան, Թաւրիզ մայրաքաղաքներում, իր վրա է բևեռել ոչ միայն երկրորդական և երրորդական քաղաքների ուշքն ու միտքը, վերջ ի վերջոյ յաղթող կողմի գերիշխանութեան հպատակվելու սպասումներով։

Միապետութիւնը Թեհրանում յաղթական դուրս եկաւ։ Թաւրիզ շարունակվում է հակառակ մրցումը։ Անպատճառ այդտեղ էլ այսօր վաղ կը տանէ միապետութիւնը։

Բաղարը շրջապատված է տասնեակ հազար կառավարական զինուորներով։ Ուտելիք ոչինչ չեն Թողնում մտնել քաղաք։ Միայն հացի լիտրը 20 դրամից անցել է և չէ ճարվում. կենսական միւս պէտքերը նոյն համեմատութեամբ։ Անշուշտ այս գրութեան մէջ միապետութիւնը կը տանէ...

Այսպէս, մինչ ներքին Թշնամութիւնը ծայր աստիճանին է հասել, արտաքինը—չարախնդաց դրացի, հաւատակից պետութիւնը, նորանոր գրաւումների անարգել փորձերով՝ արդէն գրաւված տեղերն է ընդարձակում։

Էնգելի մհալը (գաւառակ) իր գիւղերով, մինչև Ուրմիի ծովափը, գրաւելու են եկել 250 Թիւրք ասկեարներ։

Նահանգապետ Մօհթաշամի և Թահիր փաշայի կողմից գնացած մարդկանց կտրուկ պատասխանել է նրանց հրամանատար Եաւէրը, որ ինքը սուլթան Համիդի հրամանով տիրում է յիշեալ գիւղերին և կախում չունի ոչ ոքից։

Անսպասելի չը պէտք է Թւայ, եթէ մի քանի օրից յետոյ վերևի պատասխանը կը լսվի նաև Սալմաստի համար։

Մակուի 200 ձիաւորներն հեռացան իրանց տեղերը։ Ժողովուրդը այդ կողոպտիչներին անէծքով ճանապարհ դրեց։

Արգար Տէր-Եսայեան

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌԱԳՐ. ԳՈՐԾԱԿԱԼ.

24 յուլիսի

ԿԻԵՎ. Միսիօնէրական համագումարը, ընդունելով հակառաղանդաւորների և հակահերձուածողների մասնաժողովի զեկուցումները՝ արգելելու ուղղափառներին ամուսնանալ հերձուածող միստիկների և բապտիստների հետ, բայց Դոնեան աղանդաւոր մօլօկաններից, որոշեց միջնորդել սինոդի առաջ և ցանկութիւն յայտնեց, որ մէկ անգամ ընդ միշտ վերջանայ աղանդաւորների հետ ամուսնանալը։ Համագումարը անհրաժեշտ համարեց կռուել ներքինիների հետ միսիօնէրական միջոցներով և խնդրել սինոդից՝ արգելել ներքինիների Ռուսաստան գաղթել Ռումինիայից, ուտեղից գլխաւորապէս տարածվում է այդ վարդապետութիւնը։ Կ. Պօլսի տիեզերական պատրիարք Եօակիմ III-ի պատրիարքի ներկայացուցիչ Յակոբ վարդապետը պատրիարքի անունից ողջունեց համագումարը։ Համագումարի մասնակցողները ի պատասխանի ողջունին երկարակեցութիւն մաղթեցին պատրիարքին։

ՎԱՐՇԱՎԱ. Զինւորական դատարանը, քննելով լեհական սօցիալիստական կուսակցութեան պատկանելու մէջ մեղադրվող 14 հոգու գործը, տաժանակիր աշխատանքների դատապարտեց մէկին 14 տարով, 4-ին 8 տարով. 1-ին 2 տարով և 8 ամսով, 3-ին աքսորի, մնացածները արդարացված են։

ՍՏՕԿՀՕԼՄ. Գերմանական կայսրը իր ամուսնու հետ ճանապարհ ընկաւ երեկոյեան 6 $^1/_2$ ժամին։

ՍՏՕԿՀՕԼՄ. Երէկ Թագաւորը երկարատև ունկնդրութեան ընդունեց պետական քարտուղար Ֆօն-Շէնին։ Ցերեկով Ֆօն-Շէնը երկարատև խօսակցութիւն ունէր արտաքին գործերի մինիստր Տրօլլէի հետ։

ԴՕՆԱՅԵՇԻՆԳԵՆ. Հրդեհը ոչնչացրեց համարեա ամբողջ քաղաքը, 400 ընտանիքներ անտուն են մնացել. հրդեհի ճարակ գնաց շատ դոյք և տաւար։

ԲԵՐԼԻՆ. Բոլոր լրագիրները առաջնորդող յօդուածներ են նուիրում կոմս Ցեպպելինի օդապարիկի խորտակման, ցաւակցութիւն յայտնելով գիւտ անողի ողբերգական վիճակին, խոստանալով նրան ամբողջ Գերմանիայի համակրութիւնը և աջակցութիւնը։ Գերմանիայի շատ և շատ քաղաքներից հաղորդում են, որ շատ քաղաքներում կոմիտէտներ են կազմվում նուիրատուութիւններ հաւաքելու կոմս Ցեպպելինի սիստէմով օդապարիկներ շինելու համար։ «Frank. Zeit.» լրագրին Վիննիպէգից հաղորդում են յուլիսի 22 ից, որ այնտեղ գործադուլ են արել կանադական խաղաղօվկէանեան երկաթուղու բոլոր մեքենավարները և վարպետները։ Վախենում են, որ լուրջ կերպով կարող է խանգարվել երկաթուղու կանոնաւոր երթևեկութիւնը։

Բացվեց պատմական գիտութիւնների միջազգային կօնգրէսը։ Կօնգրէսը բացվեց պրօֆէսոր ֆօն Կօզէրի ճառով։ Ներկայ էին կայսերական իշխանութիւնների նախագահները, նոյնպէս պրուսական պրինց Ֆրիդրիխ-Լէօպոլդը որպէս Վիլհէլմ կայսրի ներկայացուցիչ։ Պետական քարտուղար Բէտմանգօլվէգ ողջունեց կօնգրէսի անդամներին գերմանական կառավարութեան անունից։ Կօնգրէսին մասնակցում են ռուս պրօֆէսօրները և գիտնականները։ Կօնգրէսի պատուաւոր նախագահներից մէկը ընտրված է Պետերբուրգի համալսարանի պրիվատ-դօցենտ Լապպօ-Դանիլէվսկին։

ՕԴԵՍՍԱ. Մայր տաճարում կատարվեց ժողովրդական երգիչ Ագրենէվ-Սլավեանսկու Թաղման հանդէսը։ Զինւորական նուագախմբի մարշի հնչիւնների և բազմահազար ամբոխի ուղեկցութեամբ դուրս բերին եկեղեցուց հանգուցեալի մարմինը իրանց ձեռքերի վրա զօրքերի հրամանատարը, գեներալ-նահանգապետը և այլ իշխանաւոր անձինք։ Հանգուցեալը կը Թաղվի Եալտայում։

ԿՕՊԵՆՀԱԳԵՆ. Տեղեկութիւններ են ստացված, որ գրէնլանդեան արշաւախմբի ղեկավար Էրիխսօնը սառուցի հոսանքից տանվելով սովամահ եղաւ։

ԿԱԼՈՒԳԱ. Գտնված է մի գաղտնի տպարան, որը տպում էր սօցիալ-դեմօկրատական կուսակցութեան Կալուգայի կօմիտէտի լրագիրը։ Աշխատանքի ժամանակ կալանաւորված են երեք մարդ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ. Յուլիսի 24-ին ստորագրվեցին և փոխանակվեցին յայտագիրները արտաքին գործերի մինիստրի և ճապօնական գործերի հաւատարմատարի միջև ռուսական և ճապօնական կալուածքների մասին Սախալինում։

Ներքին գործերի մինիստրութեան գլխաւոր մասի կառավարչի օգնական Ստեփանօվիչ ուղարկված է Կովէնի և Մօգիլէվի նահանգները տեղական գիւղացիական հիմնարկութիւնները քննելու համար։

Կուպրէնով ուղարկվում է Րադօմեան, Լիւբլինեան և Սուվալկեան նահանգները տեղական գիւղացիական հիմնարկութիւնները քննելու համար։

Մանկական ապաստարանների հոգաբարձու հռոմէական իրաւունքի դօկտոր Սօկօլովսկի նշանակված է Խարկօվի ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձու։

ՍԻՄՖԵՐՕՊՕԼ. Յուլիսի 23-ին Բախչիսարայ կայարանում տեղի ունեցաւ մեծ հրդեհ, որը լափեց կայարանի կողքին գտնվող պահեստը և շատ զանազան ապրանքներ։ Կայարանը աջողվեց ազատել։

ԲԵՐԼԻՆ. Լրագիրների տեղեկութիւնների համեմատ, մասնաւոր հանգանակութիւնը յօգուտ կոմս Ցեպպելինի սիստեմի օդապարիկի կառուցման տուեց արդէն 1,300,000 մարկ։ Մի քանի անձինք ստորագրեցին 100,000 մարկ։

ԲԵՐԼԻՆ. Պատմական գիտութիւնների կօնգրէսի առաջին ընդհանուր ժողովում նախագահում էր Լապպօ-Դանիլէվսկին։ Առաջին ճառն արտասանեց Միացեալ-Նահանգների դեսպան Գիլլ, որը խօսեց պատմաբանի էտիկական նպատակների մասին։ Կօնգրէսին մասնակցողների Թիւը հազարից աւելի է։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 Թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԲԺԻՇԿՆԵՐԸ
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ժ. [illegible] ներքին և նեարդային։
Ջ. Ի. ՔԱՐԱՆԱՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.
Ն. Տ. ՄՈՒՍԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.
Ս. Ք. ԱՌԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ.
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց ծաղկահատ.
Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Ա. Ի. ՇՉԵՐԲԻՆԱ—1½—2 ժ. մանկաբարձութեան։
Գ. Ե. ԳՈՒՐԳԵՆՕՎ—12—12½ ժ. կանանց և մանկաբարձութեան։
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
Ա. Ե. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ—6—7 ժ. վիրաբուժ., վեներական, միզասեռ և մորթու հ.
Վճարը 50 կ. Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ԲԺԻՇԿ
Ա. Մխիթարեանց
Անցեալ տարիների նման ընդունում է հիւանդներին վեներական և մորթու ցաւերով Կիսլովոդսկում, հիւրանոց «Ռոսսիա»։
(ա. օ.) 106—89

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Տ. ԳԻՈՐԳ-ԲԷԳԵԱՆ
ԱՉՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ընդունելութիւնն ամեն օր
Առաւօտեան ժամի 9-ից մինչև 12
Երեկոյեան » 5-ից մինչև 7
Վելեամինօվսկայա փողոց № 8.
(Ա. Հ. Շ.) 100—93

ՀՐԱՒԷՐ
Սրանով խնդրում եմ Կուկիայի Նորաշէն ս. Աստուածածին եկեղեցու պ. պ. ծխականներին շնորհ բերել կիրակի, ամսիս 27-ին, մեր եկեղեցին, ծխական ժողովի, Երկու հոգաբարձու ընտրելու՝ Կուկիայի գերեզմանատան պարսպի շինութեան համար հոգ տանելու։
Ծխատէր՝ Ա. ք. Տէր-Յովհաննիսեանց
(ապ.) 1—1

ՊԵԱՏԻԳՕՐՍԿԻ
ՀԱՅՈՑ ԾԽԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԻ ՀԱՄԱՐ
հարկաւոր է
ԱՒԱԳ ՈՒՍՈՒՑԻՉ
17 դաս շաբաթական (15 դաս ռուսաց լեզու և 2 դաս աշխարհագրութիւն)։ Ցանկալի է ինստիտուտաւարտ։ Պայմանների համար դիմել հոգաբարձու Գ. Սուքիասեանցին։
(օ. մ.) (ապ.) 6—4

ՍԱՆԱՏՕԳԷՆ ԲԱՈՒԷՐ
Տալիս է
7500-ից աւելի պրօֆեսորներ և բժիշկներ տուին հրաշալի կարծիքներ Բաուէր սանատօգէնի մասին, իբր ամենայուսալի և ամրացնող միջոցի զանազան հիւանդութիւնների ժամանակ։
ՆՈՐ
ՈՅԺԵՐ
Իսկականը միայն Բաուէր և ընկ. ծախվում է բոլոր դեղատներում և դեղորայքի մագազիններում։ Բրօշիւրները ուղարկվում են ձրի։ Московское отдѣленіе, Мясницкая ул., № 31.
(մ. 13, 24, յուն. 10, 28, յուլ. 12, 26, օգ. 9) (135,021) 7—5